

**CENTRE
DE MANAGEMENT DE L'INNOVATION**

**INNOVATIONS
IN THE SCIENTIFIC, TECHNICAL
AND SOCIAL ECOSYSTEMS**

**Scientific journal
Issue 3**

Nice – 2022

Editor in Chief:

JAEGER Svitlana – DSc (Education), Director of the Center for Innovation Management, Nice, France

Members of the editorial board:

BERGERON Henri – Director of the Health Policy axis at LIEPP, co-director of the "domain" at the Presses de Sciences Po, scientific coordinator of the Health Chair at Sciences Po-FNSP, Paris, France

BOIKO Hryhorii – PhD (Pedagogical Sciences), Deputy Director of the Personnel Department of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Professor of the Department of Experimental and Theoretical Physics and Astronomy of the National Pedagogical University named after MP Drahomanov, Kyiv, Ukraine

DOSENKO Anzhelika – PhD (Social Communications), Associate Professor of Journalism and New Media, Borys Hrinchenko Kyiv University, Kyiv, Ukraine.

DOTSEVYCH Tamiliia – DSc (Psychology), Full Professor of the Department of Psychology and Pedagogy of Preschool Education of Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav, 30, Sukhomlynskyi Str., Pereiaslav, Kyiv region, Ukraine

KANDEL Bijay Kumar – PhD (Management), Visiting Professor of University of South Pacific (Fiji), UNICAF University, Larnaca, Cyprus

KIRAT Thierry – Research Director at CNRS (section 36 of the InSHS: "Sociology and legal sciences"), Paris-Dauphine University, Paris, France

KUSHCH Natalia – PhD (Philological Sciences), Associate Professor of the Slavic Philology and Journalism department of Tavriya National University named after V.I. Vernadsky, Kyiv, Ukraine

PRYKHODKO Olena – Doctor of Law, Director at Modelex Education Monaco and the British School of Monaco, Monaco

SAHU Tripti – PhD (Marketing), Professor of International Institute of Management Studies, Nere, Dattawadi, Pune, India

SHARMA Ridhima – PhD (Economics), Assistant Professor of the Vivekananda Institute of Professional Studies, New Delhi Area, India

SHTEINBUK Feliks – DSc (Philology), Professor at Comenius University in Bratislava, Slovakia

Articles in the publication were checked for plagiarism

Pages of a scientific journal on the Internet:

<https://istse-jaeger.com>

ISSN 2824-1843 (Online)

ISSN 2824-8074 (Print)

DOI: <https://doi.org/10.56378/LJ0105>

CONTENTS

HISTORY

HNATENKO Maryna. THE STUDY OF THE INVADERS' CRIMES IN CHERNIHIV REGION DURING WORLD WAR II: HISTORICAL SIGNIFICANCE IN THE CONTEXT OF CURRENT REALITY	4

JURISPRUDENCE

HNATIV Oksana, KANDEL Bijay Kumar. THE APPLICATION OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN PERFORMING PUBLIC GOVERNMENT (EXPERIENCE OF UKRAINE).....	13

PHILOLOGIE

PAVLIUK Tetiana. STRUCTURAL-SEMANTIC AND PRAGMATIC CHARACTERISTICS OF UKRAINIAN INCLUSIONS IN THE RUSSIAN-LANGUAGE INTERNET TEXT...	26

RELIGIOUS STUDIES

SENNETT John Gordon, VERSTYUK Ivan. PERCEPTION OF ORTHODOX CHRISTIANITY IN UKRAINE DURING WAR (COMPARATIVE ANALYSIS).....	37

PHILOLOGY / ФІЛОЛОГІЯ

SHTEINBUK Feliks. QUEER-PROBLEMS AS A FACT OF AESTHETICS IN THE WORKS OF OLES ULIANENKO ШТЕЙНБУК Фелікс. КВІР-ПРОБЛЕМАТИКА ЯК ФАКТ ЕСТЕТИКИ У ТВОРЧОСТІ ОЛЕСЯ УЛЬЯНЕНКА.....	56

PSYCHOLOGY / ПСИХОЛОГІЯ

BILA Iryna, HOIAN Ihor. HAPPINESS AS A PSYCHOLOGICAL FORMATION БІЛА Ірина, ГОЯН Ігор. ЩАСТЯ ЯК ПСИХОЛОГІЧНЕ УТВОРЕННЯ.....	70

HISTORY

UDC: 94(477.51) "1941/1945"

Maryna IHNATENKO

Doctor of Historical Sciences, Professor, Head of the Department of General History, Jurisprudence and Teaching Methods, Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav, 30, Sukhomlynsky Str., Pereiaslav, Ukraine, postal code 08401 (8117836@ukr.net)

ORCID: 0000-0002-0788-9119

Марина ІГНАТЕНКО

докторка історичних наук, професорка, завідувачка кафедри загальної історії, правознавства та методик навчання, Університет Григорія Сковороди в Переяславі, вул. Сухомлинського, 30, Україна, м. Переяслав, Київська область, Україна, індекс 08401 (8117836@ukr.net)

Bibliographic Description of the Article: Ihnatenko. M. (2022). The study of the invaders' crimes in Chernihiv region during World War II: historical significance in the context of current reality. *Innovations in the scientific, technical and social ecosystems [Scientific journal]*, 3, pp. 4–12.

THE STUDY OF THE INVADERS' CRIMES IN CHERNIHIV REGION DURING WORLD WAR II: HISTORICAL SIGNIFICANCE IN THE CONTEXT OF CURRENT REALITY

Abstract. *The Purpose of the Research* is to analyze the archive materials in order to characterize the features of creation and the mechanism of activity of the ESC in Chernihiv region, to determine its historical significance, to dwell upon the experience of its activity in the context of current situation. *The Research Methodology* is based on the principles of scientificity, historicism, systematicity, authorial objectivity. To study the issue were used both general scientific (analysis, synthesis, generalization) and special-historical methods of scientific research. *The Scientific Novelty.* For the first time the author made an attempt to determine the significance of the historical experience of investigating the crimes of the military occupiers in Chernihiv region during World War II in the context of the study of tragic events, that took place in the region this year. *The Conclusions.* So, the ESC was created to search, check and systematize documents and materials that could be used to convincingly reveal the crimes of the Nazis and calculate the damages caused during the temporary occupation of the territories of Chernihiv region during World War II. Furthermore, it aimed to determine the names of war criminals. In today's conditions, there is an urgent need to create a similar commission to

investigate the crimes of Russian troops on the territories of Chernihiv region (from February 24 to April 2, 2022).

Keywords: war crimes, Chernihiv region, ESC (Extraordinary State Commission), patriotic education, historical and local history movement.

ВИВЧЕННЯ ЗЛОДІЯНЬ ЗАГАРБНИКІВ НА ЧЕРНІГІВЩИНІ У РОКИ 2 СВІТОВОЇ ВІЙНИ: ІСТОРИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Анотація. Мета дослідження. На основі об'єктивного аналізу історичних джерел охарактеризувати особливості створення, механізм діяльності НДК (Надзвичайної державної комісії) зі встановлення і розслідування злочинів німецько-фашистських загарбників і їх спільників на Чернігівщині та визначити історичне значення досвіду її роботи в контексті сьогодення. **Методологія дослідження** ґрунтується на принципах науковості, історизму, системності та авторської об'єктивності. Для вивчення питання використовується як загальнонаукові (аналіз, синтез, узагальнення), так і спеціально-історичні методи наукового дослідження. **Наукова новизна.** Уперше здійснено спробу визначити значення історичного досвіду розслідування злочинів окупантів на Чернігівщині у роки 2 Світової війни у контексті вивчення трагічних подій у регіоні на сучасному етапі. **Висновки.** НДК була покликана здійснювати пошук, перевірку та систематизацію документів і матеріалів, на яких можна було б переконливо розкрити злочини гітлерівців та підрахувати збитки, заподіяні під час тимчасової окупації території Чернігівської області у роки 2 Світової війни. Крім того, йшлося і про визначення імен військових злочинців. В умовах сьогодення існує нагальна потреба створення аналогічної комісії для розслідування злочинів російських військ на території Чернігівської області (з 24 лютого до 4 квітня 2022 року) та подальшому використанні матеріалів для посилення патріотичного виховання та поживлення історико-краєзнавчого руху в сучасній Україні.

Ключові слова: військові злочини, Чернігівщина, НДК (надзвичайна державна комісія), патріотичне виховання, історико-краєзнавчий рух.

The Problem Statement. In the context of the full-scale war of the Russian Federation against Ukraine, which began on February 24, 2022, the information attack has also tremendously intensified. The Russian Federation persistently spreads the idea of the existence of a "single fraternal nation", claims that "Ukrainian nation doesn't exist", invents fakes about the "artificiality nature of the Ukrainian state", etc. The study of the tragic events of our time should contribute to unity, rise of patriotism among Ukrainians, activation of historical and local studies movement in society and further formation of the historical memory of the Ukrainian people. Unfortunately, starting from February 24, a devastating number of victims is reported every day. The entire families have died, cities have been eradicated, and historical monuments have

been destroyed. During the first days of the invasion, Chernihiv region sustained heavy casualties. It is one of the oldest and most historic regions of Ukraine, which has managed to held back the attack of Russian troops on Kyiv for a long period of time. The crimes committed by the enemy on the territory of Chernihiv region are shocking and absolutely heartbreaking. The siege of Chernihiv began on 24 February and ended on 4 April. On March 3, a series of airstrikes hit the city, which resulted in the death of 47 civilians, destruction of residential buildings and 2 schools (school number 21 and school number 8). (Ukrainska pravda, 2022). According to Amnesty International, there are no military facilities in the area where the rockets were aimed at. Thus, according to the organization, this airstrike is considered to be a war crime. (Amnesty International, 2022).

On March 11, as a result of shelling, the library and the stadium were destroyed, and on March 12, the hotel "Ukraine" was razed to the ground. On March 16, the heavy artillery of the Russian troops killed 14 people, who were peacefully waiting in line to get some bread. The city suffered 53 casualties that day. (Ukrainska Pravda, 2022) Similar crimes took place not only in the city, but also across the whole Chernihiv region. For instance no one will ever forget the story about the village Yahidne. It was occupied by Russian troops from the beginning of March to April 3, 2022). The Russian troops kept 380 people (including children) in the basement of the school for 28 days. 11 citizens could not stand the terrible conditions and died (Ukrainska Pravda, 2022). The total civilian casualty ratio is still unknown. The mayor of the city, Vladyslav Atroshenko, reported that at least 350–400 civilians were killed in the city of Chernihiv. Almost half of the 300,000 citizens had to leave their homes and left Chernihiv (Ukrainska Pravda, 2022). It's hard to realize, but similar horrors took place here during World War II. Therefore, it is relevant to study the experience of the ESC (Extraordinary State Commission) regarding the investigation of the invaders' crimes in Chernihiv region and its practical use in modern conditions. After all, it is extremely important to establish crimes to punish the criminals, to boost the feeling of patriotism among the youth and to enforce the development of historical local lore in the future.

Analysis of Sources and Recent Researches. In modern historiography, there is a certain number of studies that analyze the core and consequences of the military occupation regime on the territory of Chernihiv region during World War II. M. Koval devoted his academics papers to the general description of the events of the Soviet-German war and the period of occupation (Koval, 1999). Lysenko emphasized the crucial importance of studying the events of World War II for the creation of historical memory (Lysenko, 2004). The tragic events of 1941-1945 on Ukrainian lands were also studied by P. Panchenko, O. Utkin,

and V. Gorelov (Panchenko, Utkin, Horielov, 2005). I. Patrilyak, M. Borovyk analyzed the events of the Soviet-German war on the territory of Ukraine from the standpoint of a modern historical perspective (Patrilyak, Borovyk, 2010). Some regional aspects of the issue were studied by local historians. Among them should first of all be mentioned S. Lepyavko (Lepiavko, 2011), S. Butko, O. Lysenko (Butko, Lysenko, 2013), Lozovoy V., Kovalenko O. (Lozovyi, Kovalenko, 2013). The tragic events of 1941-1943 are analyzed in the academic papers of I. Gerasimov, I. Mukhovskiy, and P. Panchenko (Gerasimov, Mukhovskiy, Panchenko, 2003). The majority of the documents of this era is kept in the State Archives of the Chernihiv Region as part of the following funds: P-470 Chernihiv Regional Committee of the Communist Party of Ukraine, P-1552, P-3013, P-1376 Collection of documents "Chernihiv Oblast during the Great Patriotic War 1941-1945.", P+3001 Chernihiv city administration, P-3003 Chernihiv district administration, Chernihiv, Chernihiv region. Unfortunately, nowadays there is a certain information vacuum regarding the analysis of the historical significance of the activities of the ESC for the patriotic education of Ukrainian youth in the modern conditions.

The Main Material Statement. The patriotic education became extremely important because of the Russian Federation's war against Ukraine. It is the feeling of patriotism that should contribute to the unity of Ukrainian society in the fight against the aggressor. Consequently, it is crucial to study the tragic events that are, unfortunately, currently taking place on the territory of Ukraine. It is the historical local knowledge (due to which patriotic education is enhanced) that will contribute to the further unity of the Ukrainian people in the fight against the enemy. In modern reality, it is worth remembering the activity of the ESC, which was created during World War II and initiated the study of the tragic events of the war in Chernihiv region.

The defeats at the initial stage of German-Soviet War forced the higher political leadership of the USSR to make certain concessions in the national and cultural aspects in order to use the patriotic upsurge in Ukrainian society in their own interests. As B. Kravchenko rightly noted, "these concessions were of great symbolic importance, because they legitimized what was an expression of Ukrainian national self-awareness" (Kravchenko, 1997). Not only evacuated to the East scientists and writers, but also state officials frequently appealed to the traditions of the liberation struggle of the Ukrainian people. Measures were taken to restore studies in the field of Ukrainian history and ethnography, and the oppression of the Orthodox Church was somewhat eased. In this context, the emergence of "Ukrainian" fronts, the introduction of the "Bohdan Khmelnytskyi" order, and the membership of the Ukrainian SSR in the UN should be considered.

The patriotic upsurge became the source of the gradual revival of the historical and local history movement, that tremendously suffered because of the repressions of the 1930s and the wartime tragedies. This happened, in particular, due to the activity of the Extraordinary State Commission (ESC). The goal of the ESC was to establish and investigate the crimes of the German-fascist invaders and their accomplices and the damage they caused to citizens, collective farms, public organizations, state enterprises and institutions. The commission was formed by the decree of the Presidium of the Supreme Soviet of the USSR on November 2, 1942 (under the chairmanship of the All-Union Central Council of Trade Unions M.M. Shvernyk). Metropolitan Mykolai of Kyiv and Galicia was involved into commission's activity, as well as famous scientists and cultural figures such as B.D. Grekov, B.O. Rybakov, P.D. Baranovskyi, E.V. Tarle, I.Y. Mints, O.M. Tolstoy and others. The commission was created to search, check and systematize documents and materials, on the basis of which it would be possible to convincingly reveal the crimes of the Nazis and carefully calculate the damages caused during the temporary military occupation of the territory of the USSR by the armies of fascist Germany and its allies. Furthermore, it dealt with determining the names of war criminals - organizers and executors of repressive acts against civilians and prisoners of war. It should be mentioned that the materials studied by the ESC played a significant role in exposing war criminals during the Nuremberg Trials.

The ESC cells were formed on the territories liberated from the military occupiers. They collected information regarding the tragic events of the war years in "hot pursuit". In September 1943, during the Chernihiv-Pripyat offensive operation, Podesia was liberated from the fascist invaders, and in November the newspaper "Desnyanska Pravda" announced the creation of the Chernihiv Regional Commission for the Promotion of the ESC headed by the secretary of the regional committee of the Communist Party(b) of Ukraine M.E. Kuznetsov. Not only the head of the regional executive committee, the heads of the NKVD and health care joined the committee, but also the bishop of Chernihiv and Nizhyn - Borys, the protoiereus of the Saviour-Transfiguration Cathedral M. Artyukh and others (Desnianska pravda, 1943). Similar commissions were created in all districts of the region. A wide range of explanatory work was carried out among the population, in particular, the text of the Decree of the Presidium of the Verkhovna Rada (November 2, 1942) on the creation of the NDK was widely distributed. Agitators' seminars were held at district party offices, and a unified political day regarding the issue was held in all party organizations. In addition, in most districts, meetings of party activists took place with the agenda "Crimes of the German occupiers and their accomplices in the temporarily occupied territory of the USSR" (DACHo, F. R-

3013). The local press called on the residents of the region to actively participate in the investigation of crimes and in the calculation of damages (Balabai, 1945).

However, the Chernihiv regional commission for the promotion of the National People's Congress began to function for real only in May 1944. In terms of its activities, it relied on all social classes, nevertheless, it also had a small staff of six permanent employees. After special training, representatives of the regional commission were sent to all regions for the purpose of organizing work locally.

Nonetheless, despite all the measures that were taken, the activity progress tended to be rather slow. The reasons behind that was a lack of clear instructions, damage calculation methods, and even such simple things as forms or other documentation. Many issues of a technical and methodical nature were resolved after the arrival of authorized representatives of the ESC in Chernihiv Oblast.

According to the documents, the regional commission involved about 35,000 people. Due to their participation, it was established that during the years of occupation, more than 127,700 civilians and prisoners of war died in Chernihiv region, 41,500 people were deported to Germany for forced labor.

In the course of the commission's work, mass burials in Chernihiv, Pryluky, Novhorod-Siverskyi, Kholmy, Shchors' and other settlements of the region were examined. Thus, during the investigation of the mass graves of the victims of the Nazis on June 8, 1944, a mourning rally and a memorial service were held in Shchors'. The work was carried out under police watch with the participation of forensic medical experts. Memorial signs were installed at the site of the mass burials. Consequently, the efforts of the district and regional commissions for the promotion of the ESC made it possible to commemorate the soldiers, partisans and peaceful residents of the region who died at the hands of the fascists.

Moreover, the regional commission prepared and approved about 5,800 acts on the amount of damage caused by the occupiers. It was established that the Nazis destroyed more than 160 industrial enterprises, 1,141 schools, 345 medical institutions, 19 museums, and numerous architectural monuments on the territory of Chernihiv region. The acts arranged by the commission were published in periodicals, issued in the form of separate brochures. It helped to form a source base and to lay the foundation for further scientific studies of this issue.

In the summer of 1945, the ESC and its local branches ceased their activities, as they had completed assigned to them the tasks. Some of their functions were taken over by the Republican Commission for the Study of the History of the Great Patriotic War in Ukraine, which was created in accordance

with the decision of the Central Committee of the Communist Party (b) of Ukraine in 1944 with the participation of the leading historians of that time. In February 1946, the Chernihiv Regional Commission for Studying the History of the Great Patriotic War began its activity. At the same time, commissions or support groups were formed at all district committees of the Communist Party (b) of Ukraine, they aimed to collect information about wartime events. The regional commission was headed by the secretary of the regional committee of the Communist Party (b) of Ukraine P.V. Dniprovskiy. Among its members were executive workers of party, Soviet and Komsomol bodies, archivists, museum workers, and university teachers. The commission operated on a public basis, but also had its own apparatus of four people who coordinated the work on the scale of the entire region.

The Conclusions. To sum up it should be highlighted that right after the liberation of region, the study of the events of the German-Soviet War in the region was started. It went on with the participation of the local public, particularly scientific and pedagogical intelligentsia, and it goes without saying that the activities of the ESC played an incredibly important role. Therefore, at the current stage, there is an urgent need to create a similar commission, which would initiate an investigation into the crimes of the Russian troops in Chernihiv region and would contribute to the further development of the historical and local history movement in the region and the patriotic unity of Ukrainian society.

BIBLIOGRAPHY

Amnesty International. (2022). *U rezultati aviaudaru rosiiskoiu nekerovanoiu bomboiu v Chernihovi zahynuly tsyvilni* [Civilians died as a result of an airstrike by a Russian unguided bomb in Chernihiv]. Retrieved from <https://www.amnesty.org.ua/u-rezultati-aviaudaru-rosijskoyu-nekerovanoyu-bomboyu-v-chemigovi-zagynuly-zyvilni/> [in Ukrainian]

Balabai O. (1945). *Zlochyny nimetskykh varvariv na chernihivskii zemli* [Crimes of German barbarians on Chernihiv land]. *Desnianska pravda*, 11 liutoho. [in Ukrainian]

Butko, Lysenko. (2013). *Spaleni sela i selyshcha Chernihivshchyny v 1941–1943 rokakh: zlochyny proty tsyvilnoho naselennia* [Burned villages and towns of Chernihiv region in 1941–1943: crimes against the civilian population]. *Zbirnyk dokumentiv i materialiv*. Chernihiv: Vyd-vo Desna Polihraf, 2013. 224 s. Retrieved from <https://fr.book.cc/book/3253170/0fbcd7> [in Ukrainian]

DChO. (1945–1946). F. R-3013, Op. 3, Spr. 3, *Materyaly ob ushcherbe y zlodeianiakh nemetsko-fashystskykh zakhvatchykov y ykh soobshchnykov (venhrov) na terrytoryy Chernyhovskoi oblasti (doklady perepyska) (1945 – 20 fevralia 1946)* [Materials on the damage and atrocities of the German invaders and their accomplices (Hungarians) on the territory of the Chernihiv region (correspondence reports) (1945 –

February 20, 1946)], 31 l. Retrieved from <https://history.wikireading.ru/300888> [in Russian]

DACHO. (1944.) F. R-1552, Op. 1, Spr. 2, Materyaly ob uchastyi Lozovskoho B.A. v rabote Chernyovskoi oblastnoi komysyssi po ustanovleniyu y rassledovaniyu zlodeyaniy nemetsko-fashystytskykh zakhvatchykov (mai-yiun 1944 h.) [Materials about the participation of Lozovsky B.A. in the work of the Chernyakhovsk regional commission to establish an investigation into the atrocities of the Nazi invaders (May-June 1944)], 7 l. [in Russian]

DACHO. (1944.) F. R-3013, Op. 1, Spr. 101, Doklad o sovershennykh nemetsko-fashystskymy zakhvatchykamy zlodeyaniyakh po Chernyovskoi oblasti [Report on the atrocities committed by the Nazi invaders in the Chernihiv region], 40 l. [in Russian]

DACHO. (1944.) F. R-3013, Op. 1, Spr. 100, Doklad Chrezvychnoi Hosudarstvennoi komysyssi o sovershennykh nemetsko-fashystskymy zakhvatchykamy zlodeyaniyakh po Chernyovskoi oblasti [Report of the Extraordinary State Commission on the atrocities committed by the Nazi invaders in the Chernihiv region], 32 l. [in Russian]

DACHO. (1945-1946.) F. R-3013, Op. 3, Spr. 3, Materyaly ob usherbe y zlodeyaniyakh nemetsko-fashystytskykh zakhvatchykov y ykh soobshchnykov (venhrov) na terrytoryi Chernyovskoi oblasti (doklady, perepyska) [Materials about the damage and atrocities of the German invaders and their accomplices (Hungarians) on the territory of the Chernihiv region (reports, correspondence)], 31 l. [in Russian]

Desnianska pravda. (1943). *Stvorennia komisii po vstanovlenniu i rozsliduvanni zlochyntv nimetsko-fashystytskykh zaharbnykiv v Chernihivskii oblasti* [Creation of a commission to establish and investigate the crimes of the German-fascist invaders in the Chernihiv region]. 27 lystopada. [in Ukrainian]

Herasimov, Mukhovskiy, Panchenko. (1995–2002). *Knyha skorboty Ukrainy. Chernihivska oblast* [The Book of Sorrows of Ukraine. Chernihiv region]. Chernihiv K. : Nauk. red. Holov. redkol. Kn. Pam'iaty Ukrainy pry vyd-vi "Ukr. entsykl. im. M. P. Bazhana" T. 1–10. [in Ukrainian]

Koval. (1999). *Ukraina v Druhii svitovii i Velykii Vitchyzniani viinakh (1939–1945 rr.)* [Ukraine in the Second World War and the Great Patriotic War (1939–1945)]. Kyiv: Alternatyvy. 336 s. (Ukraina kriz viky. T. 12) [in Ukrainian]

Kravchenko. (1997). *Sotsialni zminy i natsionalna svidomist v Ukraini XX st.* [Social changes and national consciousness in Ukraine in the 20th century]. Osnovy, 1997. 423 s. [in Ukrainian]

Lepiavko. (2011). *Chernihiv u roky viiny (1941–1945)* [Chernihiv during the war (1941–1945)]. Chernihiv : Vydavets Lozovyi V.M. [in Ukrainian]

Lozovyi, Kovalenko. (2013). *Chernihivshchyna v roky natsystoskoi okupatsii* [Chernihiv region during the Nazi occupation]: Dokumenty i materialy. Uporiadn.: O. B. Kovalenko, R. Yu. Podkur, O. V. Lysenko. NAN Ukrainy. Instytut istorii Ukrainy; Chernihivska oblasna derzhavna administratsiia; Chernihivska oblasna rada; Instytut istorii, etnologii i pravoznavstva im. O. M. Lazarevskoho Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im. T. H. Shevchenka; Poshukove ahentstvo po stvorenniu naukovodokumentalnykh serialiv "Knyha pam'iaty" ta "Reabilitovani istoriieiu"; Derzhavnyi arkhiv Chernihivskoi oblasti. Chernihiv: Vydavets Lozovyi V.M. 496 s. [in Ukrainian]

Lysenko. (2004) Druha svitova viina yak predmet naukovykh doslidzhen ta fenomen istorychnoi pamiaty [The Second World War as a subject of scientific research and a phenomenon of historical memory]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*. № 5. S. 3-16. Retrieved from <http://history.org.ua/JournALL/journal/2004/5/1.pdf> [in Ukrainian]

Panchenko, Utkin, Horielov. (2005). *Ukraina v polumyi viiny 1941-1945* [L'Ukraine dans les flammes de la guerre 1941-1945]. Kyiv : Ukraina. 560 s. [in Ukrainian]

Patrylyak, Borovyk. (2010). *Ukraina v roky Druhoi svitovoi viiny: sprobа novoho kontseptualnogo pohliadu* [Ukraine during the Second World War: an attempt at a new conceptual view]. Kyiv; Nizhyn: Vyd. PP Lysenko M. M. 590 c [in Ukrainian]

Ukrainska pravda. (2022). U Chernihovi za dobu pid obstrilamy rosiian zahynulo 53 liudyny [In Chernihiv, 53 people died under Russian shelling within a day]. 17 bereznia. Retrieved from <https://www.pravda.com.ua/news/2022/03/17/7332136/> [in Ukrainian]

Ukrainska pravda. (2022). *Vid rosiiskykh okupantiv zvilnyly try sela, vazhlyvykh dlia deblokady Chernihova* [Three villages, important for the deblockade of Chernihiv, were freed from the Russian invaders]. 3 kvitnia. Retrieved from <https://www.nnu.com.ua/2022/04/04/vid-rosijskykh-okupantiv-zvilnyly-try-sela-vazhlyvykh-dlia-deblokady-chernihova/> [in Ukrainian]

The article was received 23/05/2022

Article recommended for publishing 10/08/2022

JURISPRUDENCE

UDC 351/354/347:004

DOI 10.56378/OHBKK16222022

Oksana HNATIV

PhD in Law, Associate professor of the Department of Civil Law and Procedure of Ivan Franko National University of Lviv, 1, Universytetska St., Lviv, postal code 79000, Ukraine (gnativ.adv@gmail.com)

ORCID: 0000-0002-4161-8478

Bijay Kumar KANDEL

Visiting Professor, USP (Fiji), UNICAF University (Cyprus) and SIMI (Switzerland), 23 Berkeley Road Street, Peterborough ZIP Code: PE3 9PA (UK) (bijaykandel@gmail.com / bijaykkandel@gmail.com)

ORCID: 0000-0003-3793-2410

Оксана Гнатів

Кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного права та процесу Львівського національного університету імені Івана Франка, вул. Університетська, 1, Львів, поштовий індекс 79000, Україна (gnativ.adv@gmail.com)

Біджай Кумар Кандел

Запрошений професор, USP (Фіджі), Університет UNICAF (Кіпр) та SIMI (Швейцарія), 23 Berkeley Road Street, Peterborough ZIP Code: PE3 9PA (UK) (bijaykandel@gmail.com / bijaykkandel@gmail.com)

Bibliographic Description of the Article: Hnativ, O., Kandel, B. K. (2022). The application of innovative technologies in performing public government (experience of Ukraine). *Innovations in the scientific, technical and social ecosystems* [Scientific journal], 3, pp. 13–25. doi:10.56378/OHBKK16222022

THE APPLICATION OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN PERFORMING PUBLIC GOVERNMENT (EXPERIENCE OF UKRAINE)

Abstract. *The purpose of the study* is to review the legal regulation of social relations in Ukraine, in which innovative technologies are used in particular in the implementation of public governance and professional legal activity, as well as the problems that arise in this regard. The article also aims to show the evolution of the use of innovative technologies in the implementation of public governance, as well as in the implementation of professional legal activities. **The methodology of the study.** Sources such as the legislation of Ukraine and court practice were used to carry out the research. These sources became the empirical basis of the study. The goals of the research were achieved with the help of the used research methods (general (dialectical), special (autopoiesis, structural-functional, etc.) and individual (dogmatic method, methods of interpretation of legal norms, etc.), as well as research methods (analysis, synthesis, induction, deduction, etc.). **The scientific novelty** lies in the fact that the article is the first to review the legal regulation of relations in Ukraine with the use of innovative technologies in the implementation of public governance and professional legal activity. **The Conclusions.** Regardless of the overall positive effect of the interaction of the legal system and innovative computer technologies, the issue of the security component remains problematic, both in the technological sphere and in the sphere of protecting the rights of participants in such social relations.

Keywords: innovative technologies, legal regulation, public governance, professional legal activity.

ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ЗДІЙСНЕННІ ДЕРЖАВНОГО САМОВРЯДУВАННЯ (ДОСВІД УКРАЇНИ)

Анотація. *Мета дослідження* – огляд правового регулювання суспільних відносин в Україні, у яких застосовуються інноваційні технології при здійсненні публічного урядування і професійній правничій діяльності, а також проблем які при цьому виникають. Стаття також спрямована показати еволюцію використання інноваційних технологій, зокрема при здійсненні публічного урядування, а також при здійсненні професійної правничої діяльності. **Методологія дослідження.** Для здійснення дослідження використовувалися джерела такі, як законодавство України та судова практика. Ці джерела стали емпіричною базою дослідження. Мети дослідження вдалося досягти з допомогою використаних методів дослідження (загальних (діалектичний), спеціальних (автопоезису, структурно-функціональний тощо) та окремих (догматичний метод, методів тлумачення юридичних норм)), а також прийомів дослідження (аналіз, синтез, індукція, дедукція). **Наукова новизна** полягає у тому, що в статті вперше здійснено огляд правового регулювання

відносин в Україні із застосування інноваційних технологій при здійсненні публічного урядування і професійній правничій діяльності. **Висновки.** Незважаючи на загальний позитивний ефект взаємодії правової системи і комп'ютерних інноваційних технологій, проблемними залишаються питання безпекової частини як у технологічній сфері, так і сфері захисту прав учасників таких суспільних відносин.

Ключові слова: інноваційні технології, правове регулювання, публічне урядування, професійна правнича діяльність.

APPLICATION DE TECHNOLOGIES INNOVANTES DANS LA MISE EN ŒUVRE DE L'AUTONOMIE D'ÉTAT (EXPÉRIENCE DE L'UKRAINE)

Résumé. *Le but de l'étude est d'examiner la réglementation juridique des relations sociales en Ukraine, dans laquelle des technologies innovantes sont utilisées dans la mise en œuvre de la gouvernance publique et de l'activité juridique professionnelle, ainsi que les problèmes qui se posent. L'article vise également à montrer l'évolution de l'utilisation des technologies innovantes, en particulier, dans la mise en œuvre de la gouvernance publique, ainsi que dans la mise en œuvre des activités juridiques professionnelles.*

Méthodologie de la recherche. *Des sources telles que la législation ukrainienne et la pratique des tribunaux ont été utilisées pour mener à bien la recherche. Ces sources sont devenues la base empirique de l'étude. Les objectifs de la recherche ont été atteints à l'aide des méthodes de recherche utilisées (salle, spéciale et individuelle), ainsi que des techniques de recherche (analyse, synthèse, induction, déduction). **La nouveauté scientifique** réside dans le fait que, pour la première fois, l'article passe en revue la régulation juridique des relations en Ukraine avec l'utilisation de technologies innovantes dans la mise en œuvre de la gouvernance publique et de l'activité juridique professionnelle. **Conclusions.** *Malgré l'effet positif général de l'interaction du système juridique et des technologies informatiques innovantes, les questions de la partie sécurité restent problématiques tant dans le domaine technologique que dans le domaine de la protection des droits des participants à de telles relations sociales.**

Mots clés: technologies innovantes, régulation juridique, gouvernance publique, activité juridique professionnelle.

The Problem Statement. The purpose of the research is to review the legal regulation of social relations in Ukraine in the implementation of public governance and professional legal activity, as well as the problems that arise in this regard. The presented study shows the evolution of the use of innovative technologies in the implementation of public governance, as well as in the implementation of professional legal activity, as well as the problems that arise

in this case. To achieve this goal, an analysis, including a retrospective one of the legislation of Ukraine in this area, as well as the practice of its application, was carried out. On the example of empirical data (court decisions), an attempt was made to illustrate the problems that arise in the absence of effective legal regulation of private and public relations in the field of technology use in the implementation of public governance and professional legal activity. In addition, scientific research is aimed at demonstrating the relationship between emerging social relations and their legal regulation, after all, legal regulation cannot inhibit the development of these relations or deprive a person of the right to protection in them.

The Analysis of Sources and Recent Researches. The main emphasis in the article is made by the authors on the study of the main legislative acts of Ukraine in the field of legal regulation of the use of innovative technologies in public governance and professional legal activity, as well as the practice of their application. However, certain issues of the use of innovative technologies in legal activities were highlighted in the scientific literature earlier. Thus, in a comparative aspect, the legal regulation of electronic money was analyzed under the legislation of Ukraine and the European Union (Dyakovych, Mykhayliv, 2020).

However, problematic issues of the use of electronic payment systems in Ukraine were left out of the authors' attention. The legal regime of cryptocurrency is studied mostly in economic and financial aspects (Mahdavi-Damghani, B., Fraser, R., Howell, J., Halldorsson, J.S., 2022; Al-Shboul, M., Assaf, A., Mokni, K., 2022). However, the authors emphasize in their research that cryptocurrency is a new legitimate asset class. The authors' emphasis on the legality of the asset indicates proper legal regulation of relations related to cryptocurrency. Separate articles by Ukrainian legal scholars related only to the perspective of legal regulation of cryptocurrency, since there was no specific legislative act in this area (Burdonosova, 2019). The legal regime of cryptocurrency according to the new legislation of Ukraine remained outside the attention of the authors. At the same time, the legal nature of the smart contract was studied only in a narrow sense as a way of formalizing cryptocurrency circulation relations (Veres, 2020).

Only a few articles were devoted to the study of e-government in Ukraine. In particular, the issues of electronic democracy (Akimov, 2018), the main directions of the development of electronic government (Matvejciuk, Sokolova, 2019), the evolution of legal regulation of information technologies in the field

of electronic government (Kalishenko, 2019) were covered. Thus, the main attention in the listed works was focused only on the use of information technologies for the purpose of interaction between the state and society (its members), as well as a general overview of the components of electronic democracy in order to determine the stages of its implementation in Ukraine. At the same time, the authors did not disclose the problematic issues of using unified state registers, as well as the implementation of new projects related to public governance using innovative technologies.

The Purpose of Publication. The purpose of the publication is to show the problematic aspects of legal regulation of the use of innovative technologies in the implementation of public governance, as well as in professional legal activities.

The Main Material Statement. To write the article, first of all, primary sources were used, that is, the legislation of Ukraine, as well as the practice of their application (court decisions). This allowed the authors to more fully demonstrate the evolution of legal regulation of the use of innovative technologies in the implementation of public governance and in professional legal activity, as well as to identify problematic issues.

In carrying out the research, the authors used philosophical (Aristotelian), general scientific (systemic, structural-functional, ascent from the concrete to the abstract, ascent from the abstract to the concrete), special (produced by non-legal sciences, in particular, analysis of written sources); separate (developed by legal science: dogmatic method, methods of interpretation of legal norms) methods. The basis of the research was the dialectical (Aristotelian) method, which made it possible to analyze the legal regulation of the legal use of innovative technologies in legal activity and in the implementation of public governance. The indicated method of scientific knowledge also demonstrated the importance of legal regulation in the system of protecting the rights of participants in these relations.

The autopoiesis method made it possible to consider the interaction of the legal system and the computer system and technologies. The application of the specified method made it possible to reveal patterns of influence of these systems on each other. The structural-functional method made it possible to identify the components of the system of relations with the use of innovative technologies in state and legal activities.

The use of the methods listed above led to the need to apply such research ways as: induction, deduction, analysis, theoretical synthesis, abstraction

(definition, limitation, generalization and division of concepts), description, characterization, clarification, proof, refutation.

The development of the latest technologies has always been one of the priority areas of state policy. However, most of these technologies were used in the defense and space industries. The rest of the spheres of life were affected only by computerization, ensuring the functioning of websites of public authorities, and creating internal databases

However, innovative technologies continue to fill our lives in order to save our time, which can be used more productively. These are trading platforms (platforms such as eBay), platforms for providing food delivery services (Glovo), passenger car transportation (Bolt, Uber), etc. Thus, without leaving home, we can order food, medicine, car, etc.

At the same time, in Ukraine, in most spheres of public life, the need to submit and receive documents in paper form remains. Although public authorities are required to have official websites and e-mail addresses, there have been many problems in practice. For example, individual local public administration bodies abuse their powers by not responding to citizens' appeals sent to e-mail addresses or forcing them to duplicate it through administrative service centers.

The search system of the website of the Verkhovna Rada of Ukraine is functioning in Ukraine for the access of individuals to international and national legal acts. For a long time, lawyers have been using judicial practice in the Unified State Register of Court Decisions to justify their clients' claims. The unified state register of court decisions is an official search system of published court decisions of various instances that helps track the progress of a case. In addition, the search and analysis of decisions in similar disputes allows predicting the outcome of the case, as well as taking into account the positions expressed by the courts when filing lawsuits. The introduction of the system of state registers made it possible to systematize scattered information that was kept by various entities. This is, in particular, information about the registration of ownership of real estate, which was kept by communal enterprises (regional bureaus of technical inventory).

The creation of a system of state registers is designed to ensure the transparency of entering, changing and deleting data on the legal status of persons (legal entities, natural persons - entrepreneurs), the legal regime of immovable property in order to prevent raiding. At the same time, the default automatic transfer of data from the "old" registers to the "new" led to a number

of problems. For example, it is about the transfer of information about natural persons - entrepreneurs who did not apply for entering data into the new register. Some of these persons have died, but the state continues to calculate the tax debt, because the information is entered by default, and the relatives have not reported the death of such a person.

At the same time, the "Liga" group of companies was one of the first (since 1991) in the IT services market to start creating information and legal systems, services and solutions for public authorities and professional lawyers, as well as accountants. At the same time, the manufacturer guaranteed the safety and quality of IT products. When acquiring (extending) a license to use a particular service or system, lawyers, accountants, and officials of public administration bodies have the opportunity to use standard solutions in their professional activities. It is about the formulas for calculating inflationary, interest, 3% annual, other fines when collecting overdue debt. Accountants, using standardized solutions, increased the quality and efficiency of reporting.

However, despite separate legislative acts, electronic document management was not used in the provision of administrative services. The legislator emphasized in the adopted laws that an electronic document and a scanned copy of the document should be distinguished. However, in these laws there was no direct indication that an electronic document is a type of written document. Issues of purchasing goods on the Internet also remain outside the scope of legal regulation. In the case of a dispute between a consumer and a seller of a product that was purchased on the Internet, it was necessary to adapt the provisions of the Law of Ukraine "On the Protection of Consumer Rights", as well as the Civil Code of Ukraine.

After the creation of the system of state registers, one of the important steps was the introduction of undocumented shares and the obligation to carry out the listing procedure. However, as of 2022, some Ukrainian joint-stock companies have not brought their activities into compliance with the current legislation of Ukraine.

A new stage of reforming the legislation of Ukraine, which concerns the use of innovative technological solutions, began with the adoption of the Law of Ukraine "On Electronic Commerce", the Law of Ukraine "On Electronic Trust Services". Thus, the legislator ensured legal certainty of legal relations in which innovative technologies are used. Moreover, as the Supreme Court rightly notes in its ruling of January 12, 2021, a distinction should be made between the usual

and simplified form of an electronic contract. The usual form involves drawing up a single document with an electronic signature and, if available, a seal. When concluding an electronic contract in a simplified form, a person uses a code or other one-time identifier.

After the beginning of the Covid-19 pandemic, approaches to the organization of activities have changed in society. Ukraine, like other states, faced the need to ensure remote work of employees, conducting business activities, providing administrative services online. One of these projects was Diia, a service for providing public services online. The project is implemented by the Ministry of Digital Transformation with the support of USAID/UK aid "Transparency and Accountability in Public Administration and Services / TAPAS", the EGAP Program, financed by the Swiss Agency for Development and Cooperation and implemented by the Eastern Europe Fund and Innovabridge, the USAID project "VzayemoDiia!" (SACCI) and the EGOV4UKRAINE project.

The Diia project envisages the creation of services for the provision of public services online. These are actions related to registration of acquisition, change or termination of the status of an entrepreneur for individuals, receiving part of documents in electronic form, ordering extracts and necessary certificates, etc. Thus, the state, represented by the Ministry of Digital Transformation, is trying to ensure the speed and quality of administrative services, avoid the need for personal presence in the relevant public administration body, the possibility of identifying a person in one of the provided ways, and prevent the corruption component.

Along with this, the Diia has several components that provide for the education of the population in digital literacy. It is about the introduction of electronic democracy (electronic petitions, polls, etc.), digitization of education (creating opportunities for improving the qualifications of scientific and pedagogical workers online, training foreigners and stateless persons using online programs, etc.), modernization of the system of electronic trust services, etc. Digitization will also not bypass the field of notary and the provision of free online legal assistance. Thus, the use of innovative technologies will affect all branches of state activity and all spheres of life.

One of the promising directions of digitization is attracting investments through Diia City. This project provides for the creation of attractive economic conditions for the activities of representatives of the IT industry in Ukraine. We are talking about the creation of a special economic environment with special

taxation, liberalization of labor relations, a European system of acquisition and protection of intellectual property rights. These conditions are intended to ensure the protection of foreign citizens and companies that will work in Ukraine in the field of IT technologies as residents. Another promising direction of attracting investments in the IT sphere is the IT Generation project. This is an educational platform created by the Ministry of Digital Transformation together with partners, the Binance blockchain ecosystem and the Lviv IT Cluster, with the aim of providing free training to all those who want to work in the IT field. This is a new project aimed at providing training opportunities for individuals, including those who have lost their jobs due to hostilities or the Covid-19 pandemic, and their subsequent employment.

Public authorities, state and communal legal entities successfully use electronic platforms for the sale and lease of state and communal property, as well as for public procurement. Problems with recording violations of legislation often arise when using monitoring systems of electronic sites. It is obvious that the information and telecommunications system needs improvement in the field of setting indicators of violations.

Thus, the Diia project, as well as its components, provide for the simplification of conditions for receiving social and administrative services, as well as the deregulation of business activities in order to improve the investment climate in Ukraine. Along with this, innovative technologies are used in such a conservative and to some extent inviolable sphere as the implementation of judicial proceedings. In the first months after the start of quarantine measures in connection with the Covid-19 pandemic, Ukrainian courts actually stopped hearing cases, with the exception of urgent cases. The task was to ensure safety and timely and high-quality consideration of cases in new conditions. In connection with this, the creation of the "Electronic Court" project began, within which the participants in the case, after registering in the system, received notifications about the status of the case, submitted and received testimony. One of the tasks of the project was also to ensure the possibility of a person's participation in the process via video conference outside the court premises. For this, the "EasyCon" system was used.

This approach made it possible to solve the problem of direct participation in court proceedings. However, the Supreme Court in its Resolution dated December 01, 2021 in case No. 760/15429/20 expressed its position that the procedural codes, although they provide for the possibility of participating in a court session in the mode of a video conference, do not provide for the use of the

”EasyCon“ system. According to Art. 13 of the Law of Ukraine "On the Judiciary and the Status of Judges" dated June 2, 2016 legal opinions of the Supreme Court are taken into account by the courts of lower instances when making a decision. Of course, the law (code) cannot foresee and regulate all possible situations, therefore the Supreme Court is actually entrusted with the duty to fill the gaps without creating new legal norms. Therefore, the legality of the adopted decisions depends on such a legal conclusion. It is obvious that with a proper data protection system, the use of the ”EasyCon“ platform will comply with the principle of the rule of law and will not violate the norms of procedural codes. Moreover, during the martial law in Ukraine in connection with the attack of the Russian Federation, the problem of direct participation in court proceedings became relevant again.

In light of recent events in Ukraine, all of the innovative projects and technologies listed above had to be adapted to new conditions. Today, it is possible to submit photo and video evidence of war crimes through special web portals, as well as in the Diia application. With the participation of lawyers, electronic forms were created for reporting the destruction or damage of property, applications for aid payments to internally displaced persons, appeals to the European Court of Human Rights (for the latter, a separate website with step-by-step instructions was created).

Also, as of today, relations with the use of electronic money and crypto currency have not received proper legal regulation. Separate legislative acts do not provide adequate protection of the participants of these relations. This, according to Ukrainian legislation, only a bank can be an issuer of electronic money. On the other hand, electronic money, the issuers of which are other entities that, according to the legislation of a foreign state, have obtained a license for the emission of electronic money in accordance with the established procedure, are illegal. Along with this, the legislator only in February 2022 regulated the legal regime of cryptocurrency, which is called an intangible asset. According to the legislation of Ukraine, cryptocurrency is not a means of payment, in respect of which it is not allowed to enter into contracts of exchange for other property. Although, before the adoption of the relevant norm in Ukraine, on the basis of the mine contract, the exchange of cryptocurrency for an apartment was carried out within the limits of the Civil Code of Ukraine. The issue of protecting the rights of cryptocurrency owners remained unresolved.

All these projects are aimed at simplifying administrative procedures, but such simplification should not affect their quality. Moreover, the issue of

personal data protection is being updated. In connection with Russian aggression against Ukraine, hacker attacks on official electronic resources have increased, and the security component requires constant improvement of protection systems. Companies that create IT products for professional activities work in the same direction. We have already mentioned the group of companies "Liga", which are working on the creation of a system for predicting the resolution of disputes in court, as well as the creation of "smart" contracts in the broadest sense. It is about the creation of electronic forms of contracts that do not require significant correction and can be used for the registration of similar contractual relations. The use of a smart contract to settle any relationship based on standardized forms is a promising direction for the development of innovative technologies not only in Ukraine, but also in foreign countries. The use of innovative technologies requires the creation of an appropriate legal framework that would not impede their use, but at the same time would protect the rights of their users.

The Conclusions. The use of innovative technologies in the implementation of public governance and professional legal activities had a positive effect on the speed and quality of the provision of administrative and legal services. At the same time, such a symbiosis of systems will lead to the identification of shortcomings in legal regulation and innovative technologies, which in turn is an impetus for their improvement. The most problematic issue remains the security component. It is about the protection of personal data, as well as establishing in the legislation of Ukraine effective ways of protecting the rights of all participants of such relations. It should also be noted that relations regarding the use of innovative technologies in the implementation of public governance and in professional legal activity are complex, which affects their legal regulation. Such legal regulation is carried out with the help of private and public law.

BIBLIOGRAPHY

Akimov A. (2018) Elektronna demokratia yak alternatyvna forma upravlinnia v Ukraini [Electronic democracy as an alternative form of management in Ukraine]. *Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho. Seriya: Derzhavne upravlinnia* – Academic notes of TNU named after V.I. Vernadskyi. Series: Public administration, Volume 29 (68) 3, 23–28 Retrieved from: http://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2018/3_2018/7.pdf [in Ukrainian]

- Al-Shboul, M., Assaf, A., Mokni, K.** When bitcoin lost its position: Cryptocurrency uncertainty and the dynamic spillover among cryptocurrencies before and during the COVID-19 pandemic. *International Review of Financial Analysis*, 83,102309 Retrieved from: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC9288267/> [in English]
- Burdonosova M.** (2019) Teoretyko-pravovyi analiz derzhavnogo rehuluvannia kryptovaluty v Ukraini [Theoretical and legal analysis of the state regulation of the crypto currency in Ukraine]. *Aktualni problemy vitchyznianoï iurysprudentsii – Actual problems of domestic jurisprudence*, 1, 9–12 Retrieved from: http://apnl.dnu.in.ua/1_2019/1_2019.pdf#page=9 [in Ukrainian]
- Dyakovych M., Mykhayliv M.** (2020) Legal Status of Electronic Money in Ukraine. *International Journal of Criminology and Sociology*, 9, 3082-3088 Retrieved from: https://www.academia.edu/72229425/Legal_Status_of_Electronic_Money_in_Ukraine [in English]
- IT-GENERATION.** Retrieved from: <https://diia.gov.ua/faq/5> [in Ukrainian].
- Kalishenko Ye.** (2019). Pravove zabezpechennia rozvytku elektronnoho uriaduvannia v Ukraini [Legal implementation of development of electronic government in Ukraine]. *Pidpryyemnytstvo, hospodarstvo i pravo – Entrepreneurship, economy and law*, 7, 140-146 Retrieved from: DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313.2019.7.25> [in Ukrainian]
- Mahdavi-Damghani, B., Fraser, R., Howell, J., Halldorsson, J.S.** (2022) Cryptocurrency Sectorization through Clustering and Web-Scraping: *Application to Systematic Trading. Journal of Financial Data Science*, 4(1), pp. 158–179 Retrieved from: DOI: <https://doi.org/10.3905/jfds.2021.1.080> [in English]
- Matvejciuk L., Sokolova O.** (2019) Innovatsiynyi pidhid u rozvytku elektronnoho formatu v publichnomu upravlinni Ukrainy [Innovative approach for the e-format development in Ukrainian public administration]. *Derzhvne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok – Public administration: improvement and development*, 6. Retrieved from: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=974> [in Ukrainian]
- Natsionalnyi bank Ukrainy.** (2010) Polozhennia pro elektronni hroshi v Ukraini (Postanova vid 04 lystopada 2010) [The Regulations on electronic money in Ukraine (Resolution of November 4, 2010)]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1336-10#Text> [in Ukrainian]
- Portal Diia** [Portal Diia]. Retrieved from: <https://it-generation.gov.ua/> [in Ukrainian]
- Postrazhdaly vid rosiyskoi ahresii? Podayte zaiacu do Ievropeysjoho sudu z prav liudyny** [Have you suffered from Russian aggression. Apply to the European Court of Human Rights]. Retrieved from: <https://espl.com.ua/> [in Ukrainian].
- Veres I.** (2020) Pravova pryroda smart-dohovoru [Legal nature of the smart contract]. *Pidpryyemnytstvo, hospodarstvo i pravo – Entrepreneurship, economy and law*, 9, 15–18. Retrieved from: DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.9.03> [in Ukrainian]
- Verkhovnyi sud.** (2021) Postanova vid 01 hrudnia 2021 u spravi № 760/15429/20 [The Resolution of the Supreme Court of Desember 01, 2021]. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101634630> [in Ukrainian].

Verkhovnyi sud. (2021) Postanova vid 12 sichia 2021 u spravi № 524/5556/19 [The Resolution of the Supreme Court of January 12, 2021]. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94102130> [in Ukrainian].

Verkhovna Rada Ukrainy. (1991). Zakon Ukrainy Pro zahyst prav spozhyvachiv [The Law of Ukraine On Consumer Rights Protection]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12?lang=en#Text> [in English]

Verkhovna Rada Ukrainy. (2003). Tsyvilnyi kodeks Ukrainy [Civil Code of Ukraine]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> [in Ukrainian]

Verkhovna Rada Ukrainy. (2003). Zakon Ukrainy Pro elektronni dokumenty ta elektronnyi dokumentoobih [The Law of Ukraine On Electronic Documents and Electronic Documents Circulation]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text> [in Ukrainian]

Verkhovna Rada Ukrainy. (2003). Zakon Ukrainy Pro elektronnyi tsyfrovyy pidpys [The Law of Ukraine On Electronic Digital Signature]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/852-15#Text> [in Ukrainian]

Verkhovna Rada Ukrainy. (2008). Zakon Ukrainy Pro aktsionerni tovarystva [The Law of Ukraine On Joint Stock Companies]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-17#Text> [in English]

Verkhovna Rada Ukrainy. (2008). Zakon Ukrainy Pro elektronni dovirchi posluhy [The Law of Ukraine On Electronic Trust Services]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-17#Text> [in Ukrainian]

Verkhovna Rada Ukrainy. (2015). Zakon Ukrainy Pro elektronnu komertsiiu [The Law of Ukraine On Electronic Commerce (E-Commerce)]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19?lang=en#Text> [in English]

Verkhovna Rada Ukrainy. (2015). Zakon Ukrainy Pro publichni zakupivli [The Law of Ukraine On Government Procurement]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#n608> [in Ukrainian]

Verkhovna Rada. (2016). Zakon Ukrainy Pro sudoustriy i status suddiv [The Law of Ukraine On the Judiciary and the Status of Judges]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19?lang=en#Text> [in Ukrainian]

Verkhovna Rada Ukrainy. (2022). Zakon Ukrainy Pro virtualni aktyvy [The Law of Ukraine On the virtual assets]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20?lang=uk#Text> [in Ukrainian]

*The article was received 26/04/2022
Article recommended for publishing 10/08/2022*

PHILOLOGIE

UDC 811.161.1/2'373.45:004.738.5

DOI 10.56378/TPYU05122022

Tetiana PAVLIUK

PhD in Philology, Associate professor, consultant scientifique du Centre de management de l'Innovation, Nice, France (tania.flutemix@gmail.com)

ORCID: 0000-0002-6721-9627

Bibliographic Description of the Article: Pavliuk, T. (2022). Structural-semantic and pragmatic characteristics of Ukrainian inclusions in the Russian-language internet text. *Innovations in the scientific, technical and social ecosystems [Scientific journal]*, 3, pp. 26–36.

STRUCTURAL-SEMANTIC AND PRAGMATIC CHARACTERISTICS OF UKRAINIAN INCLUSIONS IN THE RUSSIAN-LANGUAGE INTERNET TEXT

Abstract. The purpose of the research. The problem of language interaction is one of the central in the system of linguistic disciplines. Interlanguage interference is the subject of research in translation studies, sociolinguistics, methods of teaching foreign languages, linguacultural studies, etc. The aim of the study is to comprehensively analyze the use of Ukrainian inclusions in the texts of Russian-language blogs. The analysis of the structure of these units is made from the graphic level to the syntax and shows the compositional variety of inclusions. **The research methodology includes** methods of lexico-semantic, component, pragmalinguistic and contextual analysis. **The scientific novelty** reveals the phenomenon of interference of related languages (Russian and Ukrainian) on the example of written speech of adult bilinguals, recorded on the social network Facebook. The identified pragmatic characteristics of inclusions can be divided into four types: as a stylistic means, a way of displaying linguistic erudition, a way of declaring one's civil position, and means of expressing negative emotional assessment. The semantic types of proposed units, among which the most numerical group is a group of abstract concepts, were also analyzed. **The Conclusions.** The use of Ukrainian inclusions is one of the active and living processes of the development of the Russian Internet language. The main reasons for this phenomenon are the desire to express one's belonging to the Ukrainian community and language, as well as to show an active civic position towards social transformations in one's country.

Keywords: Ukrainian inclusion, interference, structure, illocutive, pragmatic function, perlocution, Russian language.

The Problem Statement. The functioning of language on the Internet is a complex phenomenon that must be considered in the context of the global civilizational and cultural process. The description and fixation of new phenomena in speech and different discourses, the study of language changes in recent decades are very relevant in modern linguistics. Their main intention is to highlight not only individual heterogeneous facts, but also the general vectors of language development [Abdrakhman, 2018; Sidakova, 2016; Shishko, 2018]. Most researchers consider that the causes of language changes are in the rapid socio-political shifts associated with the processes of globalization in the world (Abdrakhman, 2018; Lapteva, 2003). These shifts are perceived (and experienced) by a person through a certain set of concepts, which are expressed primarily in language.

In the language field, there are: *active processes* that either continue or arise for the first time and are characterized by productivity; *living processes* that lead to a modification of the existing process by attracting new linguistic means of expression; and *new processes* that form previously unknown mechanisms of development and attract linguistic means that are combined with the old ones when forming a message (Lapteva, 2003).

One of the active ways to modify a language is to use units of another language code, for example, English or Ukrainian. The use of units of one language code in another shows the contact of two cultures (Shishko, 2018). If the use of anglicisms has been sufficiently studied, then the use of Ukrainian inclusions in the speech of Russian-speaking bloggers is a fairly new and relevant issue. At this time Ukrainian inclusions have been studied only on the material of English fiction (Kotova, 2016) and also in the Russian newspaper texts of 2006–2007 (Barbara, 2013).

The analysis of Sources and Recent Researches. The article by L. Frolova and I. Vyatkina “The main types of interlanguage interference in scientific discourse (nanotechnology sphere)” is devoted to the problem of linguistic destructive interference in the Russian-English translation of scientific articles in the field of nano-technologies (Frolova, Vyatkina, 2016). The research of O. Taranenko focuses on textual inclusions of precedent texts in Ukrainian and Russian language contacts (Taranenko, 2010). In Ukrainian linguistics, also the problem of transferring intertextual units of Russian origin into the Ukrainian language in a journalistic text is highlighted (Kasim, 2016). As we may see the problem of Ukrainian inclusions in Russian speech specifically has not been studied thoroughly, which brings out the relevance of this research. The methodological basis of current study consists of the works devoted to interlanguage interference (U. Weinreich, E. Haugen, E. Zhelnova,

S. Kuzmina), as well as to the psycholinguistic theory of text generation and perception (N. Zhinkin, A. Leontiev, L. Butakova).

The purpose of the article is to identify the structural, semantic and pragmatic features of Ukrainian inclusions in the speech of Russian-speaking (“Russian-writing”) bloggers. The achievement of the goal led to a number of research methods such as lexico-semantic and component analysis – to clarify the components of the meanings of the studied units, objective pragmalinguistic and contextual analysis – to identify the illocutionary characteristics of the use of the research material.

The main material statement. The natural reason for the entry of foreign language lexemes into the Russian language is clear – the naming of objects and elements that have no equivalents in the studied language itself. There is another reason for using foreign words in the presence of an analogue – this is the fashion for this or that form of communication. Currently, it is “fashionable” to include English lexemes in Russian speech, which is typical not only for gamers, representatives of the youth environment, but also for mature people – active users of social networks. The problem of the use of Ukrainian inclusions in the Russian language, in our opinion, is more complicated than the problem of the use of Anglicisms, since these are related languages, which means that we are not talking about denotative lacunarity or prestige of the language units involved (Kurokhtina, 2014; Tupikova, 2010). The commonality of historical processes, as well as similar cultural-mental space of two nations makes the expediency of using analyzed lexemes questionable. We consider it expedient to analyze this issue in the linguopragmatic aspect, which allows not only to describe the structural and semantic types of foreign language inclusions, but also to explain the specifics of using the phenomenon of interference in related languages.

The empirical basis of the study consists of the texts and comments of Russian-speaking bloggers of the Facebook platform; the main authors are Olena Monova, Viktor Puzanov, Yaroslav Matyushin and Konstantin Kukushkin; chronological period – 2018–2021 years. The card file was collected by continuous sampling and has two hundred units. We began the consideration of the structural organization of inclusions with a description of their graphic form. This allowed us to identify the following graphic features of the studied units:

1) writing Ukrainian words without grapheme changes: *Укры – они ведь как дети, люблять, коли всьо яскраве, кольорове і гопак* (O. Monova) / translation: *Ukry – after all, they are like children, lyublyat', koly vs'о kolorove I horak* (love, when everything is bright, colorful and Hopak); *Но в голос начала ржать, когда услышала, как кто-то, оседлав трибуну, здоровается «Слава Иусу Христу».* Вот это я понимаю их там торкнуло. *Але, як казала моя бабця – і святий боже не допоможе* (N. Zirka) / translation: *But I started*

laughing out loud when I heard someone rode the podium saying hello “*Slava Isusu Khrystu*” (“Glory to Jesus Christ”); That’s what I understand: they got high out there. *Ale yak kazala moya babtsya – i svyatyj bozhe ne dopomozhe* (But as my granny said – and holy God will not help);

2) writing Ukrainian words by means of Russian orthography (phonetic sound transmission): Я из-за вас уже забыла, как выглядит небо, *потворы*; Уже четыре года утро 2 октября у меня начинается одинаково: соседи (там, где *свини*) просят денег в долг (О. Монова) / translation: I’ve already forgotten what the sky looks like because of you, *potvory* (freaks); For four years now, the morning of October 2 starts the same for me: neighbors (those ones who have *svyni* (pigs) ask for money in debt; «*Укрзалізниця*» на нас забила? (Ya. Matyushin) / translation: “*Ukrzaliznytsya*” (Ukrainian railway) blown us off?; Порошенко опять произнёс отличную речь (в ООН), я не могу себе представить подобную речь из уст любого из его *напередников* (К. Kukushkin) / translation: Poroshenko again made an excellent speech (at the UN), I cannot imagine such a speech from the lips of any of his *paperednikov* (predecessors). The first structural type is used mainly to preserve the national colouring, the second one – to create a comic effect in the text.

Language interference in the analyzed samples manifests itself at two levels:

I level – it’s a conscious code switch: Дословная цитата: Пост про бедность и роскошь породил бурление [...], что мол “*треба працювати і можна заробляти добрі гроші*”. Конечно, *працювати* можно (К. Kukushkin) / translation: Verbatim quote: The post about poverty and luxury gave rise to a seething [...] as they say “*treba pracuyuvaty i mozhna zaroblyaty dobri groshi*” (you need to work and you can earn good money). In this example, the author deliberately switches the code to the “original language”: preferring not to change given stylistics, he uses a word from the quote without translation in his further text.

II level – it’s an unconscious code switching: Дальше *мені заціпило* (О. Монова) / translation: Next *meni zatsipylo* (I’m numb); *Швендяла* сегодня по делам там и сям, позвонил детка и затребовал пирожок с *картоплей* (О. Монова) / translation: *Shvendyala* (moonning) today on business here and there, my baby called and requested a pie with *kartopley* (potato). These examples represent something like stream of consciousness of the speaker, which she does not consider necessary to edit to the literary level of the source language, and thus turns it into a stylistic device for creating a lyrical and comic effect.

Morphologically, the noun is more frequent in presenting the illocutive function, contrary to the popular belief that illocutive is more often expressed

with the verbs. In our sampling, speakers used 53% of included nouns, 31% of included verbs, 4% of included interjections and 3% of included adverbs. It is noteworthy that there are no adjectives in the card file. This indicates the importance for the authors to name a situation or to denote things when communicating, because it helps to immediately put an assessment on what is said. It saves the necessity to use characterological adjectives.

The syntactic structure of inclusions is represented by simple, complicated and complex types. The simple ones include one-word inclusions (57%): *Теперь хотя бы понятно, почему все так рвутся тусить к усадьбе, когда барин в странствиях. Даже на ступенях валяются и кричат в закрытые окна со всем революционным пылом. А там, оказывается, просто-напросто готівка* (O. Monova) / translation: Now at least it is clear why everyone is so eager to hang out to the manor when the master is on a journey. Even on the steps they lie and shout through the closed windows with all the revolutionary fervor. And there, it turns out, it's just *hotivka* (cash). Complicated structures are represented with word collocation (3%): *Стоило мне на день выпасть из фейсбука, у вас Столтенберг сдал ЗНО з української літератури. Страшні люди* (Ya. Matyushin) / translation: As soon as I dropped out of Facebook for a day, Stoltenberg passed your *ZNO z ukrains'koi literature. Strashni lyudy* (EIE on Ukrainian literature. Scary people); *Уважаемый пипол, во-первых, красно дякую – деньги на пускозарядное собрали, продавцу отправили, в четверг он отновопоштит девайс нашим хлопцям* (Ya. Matyushin) / translation: Dear people, first of all, *krasno dyakuyu* (thank you very much) – we collected the money for pre-loading weapons, sent it to the seller, on Thursday he will send the device back to our *khloptsam* (lads). Complex type reveals inclusions implemented in whole phrases and sentences (38%): *И, судя по тому, что я видел на фейсбуке, у этого парада есть несколько родителей: Патриотизм, Гордость, Достоинство и Честь. Але, шановне панство, я жодним разом не шкодую, що обрав авіашоу* (Ya. Matyushin) / translation: And judging by what I saw on Facebook, this parade has several parents: Patriotism, Pride, Dignity and Honor. *Ale, shanovne panstvo, ya zhodnym razom ne shkoduyu, shcho obrav aviashou* (But, Dear Sirs, I do not regret at all that I chose the demonstration flights); *Вместо того, чтобы есть мороженки, каднуть панянок і щипати їх за дупці, читать детям сказки, чесать собаку за ухом или спасти кота с дерева или просто лежать в траве, грызть травинку, смотреть в небо, шевелить пальцами на ногах и шептать “дякую тобі боже, що живий”* (Ya. Matyushin) / translation: Instead of eating ice cream, *kadnyt' panyanok i shchipaty ih za dupci* (flirting with girls, pinching their butts), reading fairy tales to children, scratching a dog behind the ear or rescuing a cat from a tree or just lying in the grass, gnawing a blade of grass, looking at the sky, wiggling your

toes and whispering “*dyakuyu tobi, bozhe, shcho zhyvyj*” (“thank you, god, I’m alive”). This analysis confirms the idea expressed above: speakers are more inclined to use one-word units represented by nouns.

One of the reasons for the use of Ukrainian inclusions in the speech of Russian speakers is the unique melody and poetry of the language, which gives the word a special emotion and focuses on its semantics. For instance: Как быстро мы превратились в старпёров! Тем более, что вчера я увидел первое серебро на висках в зеркале. *Швидкоплинний час*, однако / translation: How quickly we turned into old farters! Yesterday I saw the first silver on my temples in the mirror. *Shvydkoplynnuj chas* (fleeting time), however. Collocation *швидкоплинний час* is translated into Russian as *fleeting, short time* (Dictionary, 1970–1980). Semantically, there is no difference between these words, they are equivalent, so it can be assumed that the author uses the specified phrase as a stylistic means. In the first sentence of this example, the vulgar word *old farters* is used, however, further imaginative expanding of thought (mature years are described with the metaphor of *the first silver on the temples*) neutralizes the negative connotation and gives a certain poetry to the text. Thus, the rhythmic sound, melody of the phrase is achieved with the help of a tetrametric trochee, as well as an illocutive of the linguistic unit *швидкоплинний час* (fleeting time).

Let’s consider another example of using Ukrainian inclusion in Russian: *Достеменно* зная специфику родного города, я, наконец-то, родил для нашего ресурса текст. Провокативный по форме и неоспоримый по содержанию [...] / translation: *Dostenmenno* (thoroughly) knowing the specifics of my hometown, I finally gave birth to a text for our resource. Provocative in form and undeniable in content. Word *достеменный* is translated as *accurate, real, thorough*, but if you use an analogue of the Russian language, the reader will not even pay attention to this fact. The use of the Ukrainian equivalent focuses attention on a detailed study of the issue, and emphasizes that it is “used to express confidence in something” (Ukrainian-Russian dictionary, 1953, p. 451). The illocutionary function of using this type of inclusions is to express the speaker’s linguistic erudition.

Ukrainian inclusions in the Russian language also express an extreme degree of irritation, which has form of obscene vocabulary. For example: Промежуточные итоги подведем. *Довбойобів* вокруг по-прежнему немеряно [...] / translation: Let’s summarize the interim results. There are still immeasurable number of *dovboyobiv* (dickheads) around. Word *довбойоб* is a calque from the Russian language, but it is written “in Ukrainian”, which, according to the author, supposedly softens the perlocative effect of using this obscene lexeme. «Терминал» плавно превратился в «Поймай меня, если

сможешь». Как же это все *заїбало* (O. Monova) / translation: The “terminal” smoothly turned into “Catch me if you can”. How it all *zaibalo* (fucked me up). Word *заїбало* is also a transliterated calque of the Russian word. The illocutionary function of using this type of inclusions is the desire to express negative emotions, but not to be too rude at the same time.

Another reason for the use of Ukrainian inclusions by Russian speakers is to express a civil position, manifested in love for their native language and Homeland. For example: Если я не пойду защищать свою родину – это не сделает никто, кроме меня. И я перестану быть. *Будь відповідальним, стань вільним, стань незалежним!* (O. Monova) / translation: If I don't go to defend my homeland, no one will do it but me. And I will cease to be. *Bud' vidprovidal'nym, stan' vil'nym, stan' nezalezhnym!* (Be responsible, become free, become independent!). Сила в унитарности страны [...] *Одна, єдина, соборна Україна!* (V. Puzanov) / translation: The strength lies in the unitarity of the country [...] *Одна, єдина, soborna Ukraina* (One, the only one, United Ukraine!).

The authors also show a civil position in expressing their attitude to the political situation in the state. Their reaction is an indicator that these issues are of a general public concern. For example: Тот момент, когда хочется одновременно плакать, смеяться и убивать лопатой. *Верховна Рада, твій провідник у світ катарсису та потужних емоцій* (Ya. Matyushin) / translation: The moment when you want to cry, laugh and kill with a shovel at the same time. *Verkhovna Rada, tvij providnyk u svit katarsysu ta potuzhnyh emotsij* (The Supreme Council, your guide to the world of catharsis and powerful emotions). In this example, the illocutionary function of self-expression is achieved through the use of irony.

There is another example: В эпоху перемен жить трудно, но весело. Что с этим делать? Ничего, просто пережить. Не мы первые, не мы последние. И не сгоняют плетками на стройки века. *Так шо просто тримаймося и сильно не переймаймося* (K. Kukushkin) / translation: In an era of change, life is difficult, but fun. What to do about it? Nothing, just to survive. We are not the first, we are not the last. And they do not drive us with whips to the construction sites of the century. *Tak sho prosto trymamosya I syl'no ne perejmajmosya* (So just hold on and don't get too upset). The author's final phrase is a kind of support for those who are too emotionally experiencing everything that is happening in society.

The use of Ukrainian inclusions is also found in the speech of users who have a negative attitude to the Ukrainian language. They use these units as a means of sarcasm in expressing contempt for the socio-political processes in Ukraine. For instance: Установленная в Киеве власть распоясалась, а

преисполненные “гідності” подданные этой власти с добродушной обречённостью выстраиваются в очередь (Strategic Culture Foundation) / translation: The power established in Kiev has been unleashed, and the subjects of this power, filled with “*hidnost*” (dignity), are lining up with good-natured doom; Галицкая интеллигенция готовит переход украинской мовы на латиницу / translation: The Galician intellectuals are preparing the transition of the Ukrainian *movu* (language) to the Latin alphabet; Эксперименты над украинским языком проводятся не только из-за желания отдельных “свідомих” чиновников холуйством заслужить благосклонность западных покровителей; Как я жил в союзе и как я жил в незалежній и т. д. / translation: Experiments on the Ukrainian language are carried out not only because of the desire of individual “*svidomih*” (conscious) officials to earn the favor of Western patrons by servility; How I lived in the Union and how I lived in the *nezalezhnaya* (independent), etc. The illocutionary function of these language units is to verbally humiliate residents of another country on the basis of language or participation in social processes that are perceived by the speaker as negative. These examples also indicate that the means of another language can quite succinctly and concisely denote the personal narrative of the speaker.

Semantic analysis makes it possible to identify the following types among the inclusions:

1) non-literary vocabulary: *лайно, дуна, довбойолопи, йобані очі* (shit, ass, fuckers, fucking eyes);

2) occasional words: *зрадофіли, зрадоёб, зрадоборчество*;

3) inclusions which reflect the realities of everyday life, the nominations of proper names serve to create an ethnospecific colouring and more accurate naming of realities: *Йуля Володимирівна, Укрзалізниця*;

4) insert structures for linking words: *Нарешті*. Вот он, первый не подебильному написанный текст для Мишани (*Finally*. Here it is, the first not fucked-up written text for Mishanya); Я как настоящий слоупок только сейчас увидела фото нашей Нади в пижаме космомилитари дерзкого фантазийного покроя, *кажуть*, прямо в Раду в этом пришла и всех там контузила (I, like a real slop, just now saw a photo of our Nadia in space military pajamas of a daring fantasy cut, *it seems*, she came straight to the Rada in this and concussed everyone there);

5) quoting fixed expressions and political slogans: Вентиль скрипит, гуси плачут, томаты чавкают, хохлы смеются и строят стену аж до самого синего неба. *А там і зимі кінець, хто не змерз – той молодець* (The valve creaks, geese cry, tomatoes slurp, Ukrainians laugh and build a wall all the way to the blue sky. *А там і зими кінєт’, кhto не змерз – тоj molodets’* (And then the winter is over, who is not cold – that's who is a good boy)); Второе будет

проведено под лозунгами что нужно *нареши́ти об'єднати країну*, насчёт первого тоже что-нибудь придумают (The second will be held under the slogans what is needed is *nareshiti ob'yednaty krainu* (to finally unite the country), they'll come up with something about the first one, too);

6) abstract concepts: *розпач, перемога, переляк, готівка, час* (despair, victory, fright, money, time);

7) specific concepts: *кавун, гаманець, долоньки, окуляри, дзвони* etc. (watermelon, purse, palms, glasses, bells).

The conclusions. In oral speech, the use of foreign language inclusions is always an unconscious interference, the reason for which is caused by two language codes at the time of speech (a person cannot find the right word in his native language and uses a unit from the vocabulary asset of another). Written speech is always prepared and conscious, therefore the appearance of foreign language inclusions in it is a thoughtful tactical move that implements certain intentions of the speaker. The oral-written status of speech on the Internet contributes to the author's attempt to preserve the specifics of oral speech in writing as much as possible. Therefore, on condition that the speaker knows both languages, it is quite understandable that when creating a text in one language, the author encounters unconscious interference. This can be regarded as one of the characteristic manifestations of a peculiar style of Internet communication.

The conducted research allows us to conclude that Ukrainian inclusions are used in the Russian-language Internet text as a stylistic means (for example, to comply with the rhythm-melodics of the phrase) or way of displaying linguistic erudition; as statements about one's civic position; means of expressing negative emotional assessment in the interactions of the global virtual network.

Thus, the use of Ukrainian inclusions is one of the active and living processes of the development of the Russian Internet language. The main reasons for this phenomenon are the desire to express one's belonging to the Ukrainian community and language, as well as to show an active civic position towards social transformations in one's country.

At the moment of 2022, it has been revealed that all authors who used Ukrainian inclusions in their Russian-language texts have switched completely to Ukrainian. This observation may indicate that the use of inclusions is allowed in case when the author sympathizes with the donor language. This can lead to a conscious choice to switch the language of inclusions into a mainstream means of communication, if necessary.

BIBLIOGRAPHY

- Abdrakhman, A. K. (2013) *Mezh"yazykovaya interferentsiya i vliyanie protsessa globalizatsii na russkiy yazyk* [Interlanguage interference and the impact of the globalization process on the Russian language]. *Aktual'nye problemy filologii : materialy III Mezhdunarodnoy nauch. konferentsii*. Kazan, 2018, pp. 9–11. [In Russian]
- Barbara, N. (2013) *Ukrainizmy-vkraplenniya v russkikh gazetnykh tekstakh* [Ukrainisms-inclusions in Russian newspaper texts]. *Naukoviy visnik Khersonskogo derzhavnogo universitetu*, 2013, no. 18, pp. 217–223. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_2013_18_44. [In Russian]
- Kasim, G. Yu. (2016) *Problema peredachi intertekstual'nyh odynyts' rosijs'kogo pokhodzhenniya v publitsychnomu teksti ukrains'koyu movoyu* [The problem of transmitting intertextual units of Russian origin in the journalistic text in Ukrainian]. *Visnyk ONU*, 2016. Available at: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/view/325373.pdf> [In Ukrainian]
- Kotova, M. Yu. (2016) *Spetsifika inokul'turnogo koda v transnatsional'nom romane (na materiale prozy Mariny Levitskoy)* [The specifics of the foreign cultural code in a transnational novel (based on the material of Marina Levitskaya's prose)]. *Filologicheskiye nauki. Voprosy teorii i praktiki*. Tambov, 2016. Available at: https://www.gramota.net/articles/issn_1997-2911_2016_11-2_29.pdf. [In Russian]
- Kurokhtina, T. I. (2014) *Russko-ukrainskoe dvuyazychie v teorii yazykovykh kontaktov* [Russian-Ukrainian bilingualism in the theory of language contacts]. *Slavyanskiy mir v tret'em tysyacheletii*, 2014, pp. 274–284. Available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/russko-ukrainskoe-dvuyazychie-v-teorii-yazykovyh-kontaktov/viewer>. [In Russian]
- Lapteva, O. A. (2003) *Samoorganizatsiya dvizheniya yazyka: vnutrennie istochniki preobrazovaniya* [Self-organization of the language movement: internal sources of transformation]. *Voprosy yazykoznaniiya*, 2003, no. 6, pp.15–29. [In Russian]
- Sidakova, N. V. (2016) *Upotrebleniye inostrannykh slov v russkom yazyke: logika rechi ili dan' mode?* [The use of foreign words in the Russian language: the logic of speech or a tribute to fashion?]. *Baltiyskiy gumanitarnyy zhurnal*, 2016, no. 4 (17), pp. 111–114. [In Russian]
- Taranenko, O. O. (2010) *Ukrains'ko-rosijs'ki movni kontakty na suchasnomu etapi: prytyaguvannya i vidstovhuvannya. II. Tekstual'ni vkraplennya, precedentni teksty movoyu oryginalu* [Ukrainian-Russian language contacts at the present stage: attraction and repulsion. II. Textual inclusions, case texts in the original language]. *Movoznavstvo*, 2010. № 4-5, pp. 22–39. Available at: <http://www.inmo.org.ua/assets/files/Taranenko.%20Ukr.-ros.%20movni%20kontakty.pdf> [In Ukrainian]
- Tupikova, N. A. (2010) *Problemy issledovaniya ustnoi rechi nositelei russkogo i ukrainskogo yazykov v regionakh so smeshannym sostavom naseleniya* [Problems of studying the oral speech of native speakers of Russian and Ukrainian languages in regions with a mixed population]. *Vestnik Volgogradskogo gosudarstvennogo universiteta*, 2010 no. 2, pp. 227–234. [In Russian]

Frolova, L. S., Vyatkina I. A. (2016) *Osnovnye tipy mezh'yazykovoy interferentsii v nauchnom diskurse (sfera nanotekhnologiy)* [The main types of interlanguage interference in scientific discourse (the field of nanotechnology)]. Available at: <https://core.ac.uk/reader/80133870>. [In Russian]

Shishko, P. A. (2018) *Anglitsizmy i ikh ispol'zovanie v russkom yazyke* [Anglicisms and their use in the Russian language]. *Vestnik Moskovskogo informatsionno-tekhnologicheskogo universiteta – Moskovskogo arkhitekturno-stroitel'nogo instituta*, 2018, no. 1, pp. 68–75. [In Ukrainian]

Slovník ukraïns'koï movi (1970-1980) [Dictionary of the Ukrainian language]. *Akademichnij tлумachnij slovník (1970-1980)*. Available at: <http://sum.in.ua/s/shvydkoplynyj>. [In Ukrainian]

Ukrains'ko-rosijs'kij slovník: [u 6 t.] (1953) [Ukrainian-Russian dictionary: [in 6 volumes]. Kyiv, Vid-vo AN URSS, 1953, 506 p. [In Ukrainian]

The article was received 21/04/2022

Article recommended for publishing 08/08/2022

RELIGIOUS STUDIES

UDC : 27:4

John Gordon SENNETT

BA in International Economics and Politics, Independent Logician, 411 Walnut Str., Green Cove Springs, FL 32043, USA, postal code 16986
(jgsennett@gmail.com)

ORCID: 0000-0003-0359-4775

Ivan VERSTYUK

MA in Philosophy, Journalist and Editor at NV Magazine (nv.ua), 12 Nakhimova street, Kyiv, Ukraine, postal code 02217
(i.t.verstyuk@gmail.com)

ORCID: 0000-0002-9344-2603

Bibliographic Description of the Article: Sennet, J. G., Verstyuk, I. (2022). Perception of orthodox Christianity in Ukraine during war (comparative analysis). *Innovations in the scientific, technical and social ecosystems [Scientific journal]*, 3, pp. 37–55.

PERCEPTION OF ORTHODOX CHRISTIANITY IN UKRAINE DURING WAR (COMPARATIVE ANALYSIS)

Abstract. The purpose of this article is a theoretical substantiation of the position on the special features of Ukrainian Christianity, which dates back to the time of apostle Andrew's preaching to the ancient tribes on the territory of modern Ukraine. **The research methodology** includes historical analysis, comparative methods, bibliographic methods and a method of historical reconstruction which allowed to substantiate specific nature of the Ukrainian Orthodoxy as both, a theology and a culture. **The scientific novelty** is the use of theological, historical and comparative analysis to underline the unique features of the Ukrainian Orthodoxy which were shaped by the history of this religious tradition, starting in 1th century AD. Several lines of development of Ukrainian theology and spiritual culture have been studied, including several specific things – liturgical traditions, ecclesiological approach to developing the Ukrainian Orthodox Church and comparing it to Orthodox culture of the U.S. in order to emphasize the way Ukrainian Orthodoxy behaves under current political and cultural circumstances.

The Conclusion. Using a wide arrange of scientific methods, we defined the unique nature of the Ukrainian Orthodoxy as well as its perception among the Ukrainian society during the war that started on February 24, providing historical context for this as well as description of several lines of development of the Orthodox culture and Orthodox theology in Ukraine.

Keywords: Ukrainian Orthodoxy, theology, church history, Christianity, liturgy, pastoral care, patriarchate, Christian ethics, philosophy of religion.

Relevance of the topic. Ukrainian Orthodoxy is a spiritual tradition that is uniquely shaped by its history that started back in the 1st century AD when tribes residing on the banks of the Dnipro river had their first chance to listen to the Gospel preached by Andrew the Ap0stle. That mattered a lot. While apostle Paul was taking care of preaching in Hellenistic countries and apostle Peter was targeting audiences in the Western Roman Empire, both placing emphasis on the political side of the Christianity, St. Andrew was a pure ethical thinker. He didn't know much about Eastern Europe when he came here, though at that point of history there were some Greek sources on how tribes in the Dnipro area lived.

When St. Andrew came to a place that later became the city of Kyiv to preach, he noticed the general worldview features of the locals. He was aware of several philosophical systems produced by Greek tradition that were circulating around Europe and here, on the Dnipro shores, he noticed people had a pantheistic view of the world. For most of them, God was everything, God was nature and nature was God.

Formulation of the problem. It's hard to win a theological battle against pantheists since pantheism in the late age of Hellenism had a set of mystical writings which made this philosophy more than an ideology, but a vision. Christian metaphysics is harder to explain in one or two lectures and for it to become a vision, a devoted spiritual life is definitely a prerequisite. To persuade pantheistic believers to accept the Christian religion, St. Andrew used these ethical arguments: pantheism doesn't imply any particular ethics, while ethical values are needed for the society to develop and thrive. Pantheism usually doesn't pay much attention to history, so telling the story of Jesus Christ's life in Israel in all the details was a too complicated narrative for proto-Ukrainian tribes. St. Andrew pushed ethical arguments as hard as he could and, finally, had several families that accepted baptism.

The language of his speeches was Greek – as it was a widely known language in Eastern Europe at that time. Since seaports of ancient Ukraine were doing a lot of commerce with their Greek counterparts, many people here had to learn the Greek language. Some of them might become translators to St. Andrew when he was teaching the Christian ethics to Dnipro tribes. Christian ethics was

a core part of St. Andrew's teaching in ancient Ukraine – and throughout history it became the most important feature of Ukrainian Christianity, Ukrainian Orthodoxy.

Purpose of the article. In this article, we want to see how the development of Orthodox Religion shaped the religious culture in Ukraine and how the same process was happening in the U.S.

Presentation of the topic. Now we live in 2022 – and Ukrainian Orthodoxy is operating in three different branches. All of them carry the tradition of St. Andrew's baptism which was followed by St. Prince Volodymyr's round of christening the local population in the 10th century AD

While prioritizing ethical dimension of faith, Ukrainian Orthodoxy had a number of important discussions throughout the ages of its development which led to certain divisions among clergy and believers. Now this tradition is presented by three branches: Orthodox Church of Ukraine, Ukrainian Greek Catholic Church and jurisdiction of metropolitan Onufriy (formerly – Moscow Patriarchate in Ukraine). (Younger, 2019).

We use these criteria for comparing three branches of Orthodoxy in Ukraine and then for comparing them to the U.S. Orthodoxy: theology, liturgy, pastoral care, history, canonical order. Let's take the Orthodox Church of Ukraine. It was granted autocephaly in 2019 by Ecumenical (Constantinople) Patriarchate that led to a number of dioceses, parishes and monasteries uniting under the pastoral care of Metropolitan Epiphanius. The strongest tradition that prevails in this church goes back to 1920s, 1930s and 1940s when Ukraine's spirituality was finding its way for development within the then Ukrainian Autocephalous Orthodox Church (Kraliuk, 2011).

The Orthodox Church of Ukraine is focusing on the narratives of Christian patriotism and ethical values of personal mission for each believer. Its liturgy is a mix of Greek monastic tradition, elements of 18-19 centuries spiritual music and Ukrainian rural Christianity that is de facto a gathering of folk traditions.

What needs to be pointed out is a liturgical legacy of Dmytro Bortnyansky (1751–1825), a Ukrainian composer who led the spiritual renewal of the Church in the Russian empire that Ukraine was a part of in his age. After completing musical studies in Italy (Venice, Bologna, Rome, Naples), Bortnyansky conducted an important project – he created a series of liturgies for the use of the Russian Orthodox Church which also ruled Ukrainian dioceses back then (Kovalev, 1989).

As a Ukrainian, Bortnyansky was heavy on injecting Ukrainian aesthetics into his liturgies, adding specific musical tones of Western Christianity – basically, Latin tradition. His liturgies are easy to sing and may be easily performed by amateur choirs. He was a promoter of the so called “light version”

of Christianity which was focused not on one's personal prayer regime, but on ethics of doing good things in a world full of temptations (Korniy, L. 1998).

Bortnyansky's liturgical reform changed Christianity in the Russian Empire for a while before it went back to monastic-style practicing of faith. It became a more accepting environment for new waves of intellectual culture, family way of life, democratic values and somewhat resurrected the ethical standards preached by St. Andrew in the 1st century AD on the shores of the Dnipro river. (Kovalev, 1989)

Bortnyansky's liturgies still live in two religious organizations – Orthodox Church of Ukraine and jurisdiction of metropolitan Onufriy which is the Ukrainian Orthodox Church of the Moscow Patriarch. Onufriy is a former bishop of Russian Orthodoxy in Chernivtsi (mitonufriy.church.ua) who was promoted to the metropolitan rank in 2000 and later took residence in Kyiv Pechersk Lavra, an 11 century Greek-style monastery in Kyiv.

A heavy promoter of Russian influences for Ukrainian Orthodoxy, Onufriy was educated in the Moscow Spiritual Academy where he learned the local version of theology (mitonufriy.church.ua). Russian theology since the 1970's has been based on understanding of God along the Old Testament lines: a mystical force that is beyond human understanding which has a judging power over human lives and whose metaphysical balance is biased on punishing rather than giving a mercy (Losskiy, 2012). In his sermons, Onufriy is heavy on monastic elements, clearly saying that salvation is much easier for people who don't have families or even take monastic vows (Berezovsky, 2019).

If we take liturgies in Onufriy's parishes, those are within the classical Russian monastic tradition where service is supposed to be at least an hour and a half long, no matter what. Liturgies by Bortnyansky are still alive there, but went through several interpretations by Kyiv Pechersk Lavra deacons who artificially put much heavier bass vocals in it. However, heavy bass is clearly a tradition of Moscow deacons, not of the Kyiv ones as far back as the 18th and 19th centuries they preferred much lighter, Catholic-style singing (Bolgarskiy, 2004).

After severing ties to Moscow Patriarchate in 2022, Metropolitan Onufriy now has to lead an organization whose canonical status in the global Orthodoxy is unclear to some autocephalous churches. After having a policy of increasing the number of bishops in 2007–2021, in order to let younger clergy to have a say over Kyiv Lavra orders, Onufriy's jurisdiction is basically a mission that serves believers who have sentiments toward the Russian version of Christianity, though some don't really understand it's a Russian version, thinking this is Christianity per se. Therefore, Russian Orthodoxy in Ukraine is much more conservative and pessimistic, death-oriented in its theology than the other Orthodox branches. Russian Orthodoxy is clearly a hierarchical tradition with a

strong degree of subordination which makes any major reforms or changes in it hard and inefficient. Now let's take Ukrainian Greek Catholic Church which is also a branch of Ukrainian Orthodoxy. It has a much shorter liturgy and more emphasis on family values. UGCC priests rarely promote monastic lifestyle, though on certain occasions pay attention to those who live life devoted to God.

UGCC spirituality is focused on metaphysics of Christian light – a positive spiritual force that each human being is able to spread around. This a western Ukrainian version of Christian ethics that was established back in the 19th century when UGCC was led by Latin bishops who clearly saw the necessity of bringing their church closer to Orthodox tradition, but were restricted by Vatican in reforming the liturgy. Therefore, they focused on ethics which is exactly in the line of St. Andrew's teachings in the 1st century AD. "Christ's light is enlightening everybody" – this liturgical line is one of the most important ones for Ukrainian Greek Catholic believers (Guzar, 2019).

Latin mass and Orthodox liturgy are basically the same thing, but with different accents. While Latin mass is bringing believers the reality of 100% devotion of one's life to God, Orthodox liturgy has more folklore elements which are backed by real life experience where Christianity looks like a general ethical framework rather than a detailed recipe for salvation (Guzar, 2019).

In practical terms, many Orthodox bishops tend to complain they have too many roles during the liturgy and the way the bishop is supposed to serve sacraments in the Latin tradition looks much more comfortable for those who are supposed to be teachers of the Christianity. For instance, Antony Bashir, the bishop who led Antioch Orthodoxy in the U.S. in 1950s, often spent time during liturgy talking to believers who came for service and later just taking Eucharist and delivering a speech (Nasr, 2012). He didn't do many of those actions that Ukrainian bishops are now doing during the liturgy.

On understanding the liturgy, we also need to pay attention to writings of Alexander Schmemmann, a priest of the Orthodox Church of America (OCA). As a protopresbyter, he had many issues with how he cooperates with bishops, some of really old age, during service and his judgment was that a bishop should have a major role in running the Church's day-to-day business rather than doing as many sacrament actions during liturgy as some liturgical books prescribe (Schmemmann, 1966).

Another line of the Ukrainian Orthodox tradition includes spiritual teachings of Metropolitan Zenoviy Seraphimus (Mazhuga), a Ukrainian bishop in Georgia who lived in 1896–1985 (Chesnokov, 2013). This is a highly original line of Ukrainian theology that pays a tribute to elders – men and women who had a special mission to teach people around on how they should live ethically. Metropolitan Zenoviy's spiritual line includes some controversial monastic

practices, like total poverty, but we believe this wasn't a main focus of his philosophy. The main point was promoting the ability to pay maximum attention to what is being said by people that you have all the reasons to respect. This is a late theological line, heavily influenced by traditions of Athos monasteries (Chesnokov, 2013).

Being a heir to spiritual school of north-eastern Ukraine, Metropolitan Zenoviy can be seen as a preserver of ethical rules spread among Ukrainian monasteries in the early 20th century: Kyiv Pechersk Lavra, Pochayiv Lavra and Glynsky Monastery of Solitude. Liturgically, this bishop stood closer to Ukrainian Exarchate of 1920–1930s created by patriarch Tikhon of Moscow and, likely, granted autocephaly by him in 1924 through a decree voiced privately to bishop Feofil (Buldovsky).

Another point of our comparative analysis – understanding the canonical hierarchy in the Ukrainian Church and in the American church. Ukrainian Orthodoxy has several of bishops who are treated by believers as patriarchs. These are: Mstyslav (Skrypnyk), Volodymyr (Romanyuk), Dymytriy (Yarema) and Filaret (Denysenko). UGCC has its own list of patriarchs: Joseph (Slipy), Lyubomyr (Guzar) and Svyatoslav (Shevchuk).

Each had his own path toward carrying a status of patriarch which Ukrainians understand as a status of a person and a bishop with a spiritual authority to lead the nation in its own unique ethnic style of Christianity. This is based on Old Testament teaching where a spiritual leader was considered a patriarch if he went through suffering for his nation's future fate, had a monastic lifestyle and was able to lead the collective prayer services to ask God for mercy in challenging times, whether it's a draught or a war.

Mstyslav was elevated to the rank of patriarch in 1990 at St. Sophia Cathedral in Kyiv after almost a half century-long service as a bishop of Ukrainian Autocephalous Orthodox Church (Stepovyk, 2007). For paying a visit to Kyiv for that spiritual action, Mstyslav, a U.S. citizen, had to ask the Soviet government for a visa which was granted to him, though the KGB was officially against it, since Mstyslav was on the list of "people who might bring risks to the Soviet state and lifestyle of the Soviet people". (Stepovyk, 2007)

Patriarch Mstyslav in his preaching was focused on helping Ukrainian believers to understand that Christianity may bring them answers to all possible ethical, societal, cultural questions. He saw Ukrainian culture as undervalued, therefore he stressed the necessity for Ukrainians to have faith in their God-given fate which would eventually lead to the country's greater development (Stepovyk, 2007).

In 1993, the rank of patriarch was granted to Volodymyr (Romanyuk). A dissident of the Soviet era, he had a serious health condition and mostly led a life

defined by his personal solitude. He never got over the psychological traumas of the 1960s, 1970s, 1980s when he went through a series of arrests and prison terms. A decision to make Volodymyr a patriarch was coming from the side of Narodny Ruh, a Ukrainian political party led by Vyacheslav Chornovil who was prioritizing nationalistic sentiment over many other things (Stepovyk, 2007).

Volodymyr was seeing Ukrainian culture of the 1990s as full of conflicts, he was opposed to all the lifestyles which were centered around earning money. He rarely quoted the Bible in his teachings, mostly using real life examples to explain his flock what is right and what is wrong. Unprepared to manage the competition among Ukrainian bishops who were seeking promotion, Volodymyr wasn't really able to manage the Church's daily business. However, he was strong at reminding the ethical grounds of Christianity, focusing on love, friendship and family support. (Stepovyk, 2007).

After Volodymyr, Ukrainian believers asked Dymytriy (Yarema) to carry a status of the nation's patriarch and he did this in 1995–2000. Patriarch Dymytriy saw his mission in preaching the historical greatness of Ukrainian nation, often comparing particular episodes of the Ukrainian history to the events described in the Bible. For him, being a patriot was the most needed ethical virtue and he spent a lot of effort to make sure his flock was as patriotic as he wanted it to be. (Stepovyk, 2007).

Patriarch Dymytriy was an expert on the rural version of Ukrainian Orthodoxy and enjoyed the Christian folklore of the villages and small towns of western Ukraine. He believed Ukraine is blessed by God to be a developed agriculture country and should be asking in prayers for better harvests. (Stepovyk, 2007).

Filaret (Denysenko) is a latter-day Ukrainian patriarch with a long career within the ranks of the Russian Orthodox Church. He serves liturgies at St. Volodymyr Cathedral in the downtown area of Kyiv, often assisted by two or three bishops and local clergy. His liturgical style is based on Christian spirituality, popular in northern Ukraine in the 1980s: dignity of ordinary life, full-scale support of laity, paying tribute to traditional symbols like the cross and icons (Stepovyk, 2007).

As a teacher of Christian ethics, patriarch Filaret pays most of his attention to God's ability to forgive, virtues of serving one's family and community, living a slow lifestyle with many reflections on events happening around (Stepovyk, 2007).

UGCC patriarchs are different in a way. Joseph (Slipy) was criticized in the Vatican for taking up a role of a Ukrainian patriarch as this status is not clearly legitimized in Vatican's canonical tradition. Patriarch Lyubomyr was able to avoid this problem since he had very good connections in the Vatican,

while Patriarch Svyatoslav is again in a position where he's not clearly understood by Roman Catholic Church authorities.

On their ethical teachings, UGCC patriarchs have a lot of things in common: focusing on New Testament, conservative understanding of monastic lifestyle and idea of suffering that's needed to reach spiritual perfection.

With such a tradition of recognizing spiritual leaders as patriarchs, Ukrainian Orthodoxy needs this to be a practice which is recognized globally and is brought in accordance to the Eastern and Western canonical laws. Ukrainians do expect Metropolitan Epiphanius to become the nation's patriarch in order to lead the flock to salvation and unity with Jesus Christ.

Patriarch Filaret has also expressed his expectations publicly about the Ukrainian Orthodox Church need to have a canonical patriarch to succeed him that is needed for spiritual, liturgical and ethical reasons. Patriarch Filaret opposes the Tomos of Autocephaly granted by the Ecumenical Patriarch Bartholomew while Metropolitan Epiphanius accepts it. This point of contention will need to be resolved to achieve Orthodox Unity in Ukraine. Combining with the Orthodox Church of Ukraine of the Moscow Patriarch under Metropolitan Onufriy is also another major hurdle. The war has clarified the divisions and given motivation and cause to achieve this unity. While Metropolitan Epiphanius is somewhat opposed to Filaret's methods and ideas, generally both belong to the same line of apostolic tradition where a priority of inheriting your spiritual father's teachings has critical importance.

This will allow Epiphanius to have a much more substantial spiritual authority, both in Ukraine and on the international scene. Moreover, the status of a patriarch involves a unique spiritual lifestyle that Epiphanius as a leader of the Orthodox Church in Ukraine would be able to have, sharing his experience with Ukrainian believers who seek guidance on ethical questions.

Ukrainian Orthodoxy has always paid a lot of attention to the national tragedies of the past. The Great Famine (Holodomor) of 1932–1933 is respected in spiritual services, while those who died during the Soviet repressions are considered to be modern-day martyrs.

In Ukraine, many cemeteries have their own parishes where the faithful can gather to pray for their loved ones who are no more alive. Some of these parishes have regular liturgies and are able to provide a whole set of sacraments if believers request them.

Suffering, pain and victimhood have been three dominating ethical narratives of Ukrainian Orthodox Church's Christian teaching. This is why many of the liturgies in Ukraine are usually followed by a special service for those who suffered and died, while ability to feel sorrow is seen as one of the Christian virtues.

During the Russia's 2022 war against Ukraine, the nation is back on the path to understand its own Christianity better and deeper. Most of the churches have their priests on the frontlines, serving sacraments to the Ukrainian soldiers and officers.

Sergiy Dmytriev, a priest with the Orthodox Church of Ukraine, is probably the best known country's chaplain. He's involved not only in spiritual service for the needs of the Ukrainian army, but also in volunteering and social support. A baptism received from fr. Sergiy Dmytriev is considered to be a very memorable event.

St. Michael's Monastery in Kyiv is a place where Ukrainian soldiers come for Confession and Eucharist, lighting candles to the icons that they believe will protect them from any problems in the combat zone. Most of the Ukrainian priests by now have provided some sort of spiritual counseling for those who serve in the army or their families, finding special words and special episodes from the Bible for such occasions.

Christian theology provides lots of ethical points to keep the morale of the soldiers who fight on the right side high. One of the strongest of these points is made in St. John's chapter 15, where it says that putting one's life to death to let people around survive is an act of holiness. Interesting, that somehow in the Russian Orthodox tradition this chapter is prescribed for praying for those who suffer from alcoholism. That's an example for you to see the difference between Ukrainian Christianity and Russian Christianity.

As a religious tradition that has been a source of spiritual support for the nation going through various historical tragedies, Ukrainian Orthodoxy is well positioned to lead the pastoral care for the Ukrainian army. Patriarch Mstyslav did his military service in the Ukrainian army of Symon Petlyura in 1917–1920, receiving injuries. Patriarch Dymytriy served in the Ukrainian Insurgent Army in the 1940s. Both are good examples for clergy to teach about virtues of being in the military, fighting the war and defending their own nation.

Within the chaplain practices, Divine Liturgy and Confession are the most common ones. Getting a blessing from a priest or a bishop is a popular spiritual practice with the Ukrainian soldiers who seek for spiritual support in dealing with the psychological traumas of the ongoing war. Most are worrying about their families, relatives and their civil jobs. Ukrainian chaplains are provided with guidance on how to explain these issues to the soldiers that they support, respect and accept as individuals and personalities.

Pastoral care these days has a lot of work to do in Ukraine. Most of the veterans have psychological traumas and syndromes that make their life uncomfortable. Helping these people with Christian teachings and sacraments is crucial to bring them back to peaceful life after the war will be over.

Christianity is rich in terms of its ability to help believers feel the purpose in life, own mission, ethical foundations of society. Meanwhile, Orthodox liturgy can provide unique aesthetical experience for those who need to feel the presence of God in the human world.

Status of American Christianity compared to status of Ukrainian Christianity. Orthodoxy in Ukraine operates in an overall pluralistic society but is the dominant religious tradition. The Razumkov Centre states that Orthodox believers in Ukraine have risen in the years following the beginning of the 2014 war stating that this is "typical of a society in stress". Orthodoxy in the United States operates in a much more pluralistic society and within that, a significantly more diverse array of Christian denominations. Most Americans are unaware of the origins and traditions of the Orthodox Church as it is primarily seen as an "ethnic" church and only comprises a total of 0.5% of all Christians living in the United States and within that statistic, the Greek Orthodox accounts for a total of 0.3% of all Christians. The numbers are important to understand in a diverse country because they tell the story on a factual basis. Pew Research shows that 40% of Orthodox Christians are immigrants, 23% are second generation immigrants and 36% are third generation or higher.

While the Greek Orthodox Church is the dominant religious organization in total, there are many other ethnic Orthodox churches with a foothold in the United States (Russian Orthodox, Ukrainian Orthodox represented by parishes loyal to one of the three branches, Romanian Orthodox, Bulgarian Orthodox, Antiochian Orthodox and a few more). The Orthodox Church of America (OCA) is another branch of Orthodoxy operating in the United States with roots in the Russian Orthodox Church which granted it autocephaly in 1970. This "Tomos of Autocephaly" is not recognized by all Orthodox Churches just as Ukraine's "Tomos" is not accepted by all.

While the OCA is not dominated by Russian immigrants and members, it still maintains strong ties with the Patriarch of Moscow. OCA churches have numerous members from throughout the world and are usually a melting pot of ethnic Orthodox and American converts. The OCA is the only Orthodox Church in the United States to have a Patriarchal Office as no other Orthodox jurisdictions there have sought or been granted autocephaly. Patriarch Tikhon of the OCA has personally appealed to Putin to stop the war on Ukraine as well as addressing Patriarch Kirill of the Moscow Patriarchate to directly influence the end of the war. The OCA has also raised significant funds for Ukrainian refugees.

The Russian Orthodox Church Outside of Russia (ROCOR) also known as The Russian Orthodox Church Abroad (ROCA) is another relatively active Orthodox jurisdiction in the United States which is semi-autonomous. ROCOR

or ROCA in the end may be semi-autonomous but still answers to some extent to the Moscow Patriarchate. Thus, after the dominant Greek Orthodox Church in the United States, the Russian Orthodox Church has the most influence and adherents there. ROCOR and ROCA have also been raising funds and sending them directly to Metropolitan Onufriy of the Ukrainian Orthodox Church of the Moscow Patriarch.

ROCOR has taken up a mission of preaching a monastic type of Christianity with a certain philosophy of ageism which promotes a very important thesis: the older a person is – the more he or she should be listened to. While playing a role of a religious organization which resists to Latin influences among Eastern European communities in the U.S., ROCOR has produced a number of spiritual leaders whose heritage is worth to be studied deeper, including on a personal spiritual level. St. John (Maskymovych), ROCOR archbishop of San Francisco, was heavy on the ethical component of Christianity, while St. Filaret (Voznesensky), metropolitan of New York, preached a necessity to return oneself into Christ's hands in order to be guided on whatever needs to be done by a particular person. St. Filaret's message is a bit more complicated than it seems at first sight, since it is based on a theology of going beyond what is said in the Bible and establishing a personal spiritual connection to God's will.

Discord and disagreement within the Orthodox churches in the United States has been an ongoing problem and is on the rise again since the full-scale invasion of Ukraine on February 24, 2022. The Orthodox disunity which currently plagues Ukraine also carries over to Orthodox jurisdictions in the United States. This problem already existed in the US but is now even further exacerbated by Russia's War on Ukraine.

The first Orthodox to appear in what is now the United States were most likely Greek merchants and seamen doing business with the Spanish in America's oldest city, St. Augustine (founded 1561) in what is now Florida.

Since Orthodox Christians in the United States are a significant minority among other Christian denominations, their influence on the larger society is minimal. Christian denominations in the USA are in a constant competition for souls which really means for dollars. This is not to condemn them but is the reality of religion in almost purely capitalist society where the cost of doing business is high for non-profits and for-profits alike. Religious organizations and churches in the United States do not pay property or real estate taxes but the upkeep of buildings, missions as well as compensation for clergy and staff force religious organizations to operate in highly competitive market environment.

The largest corporation are almost always the most profitable and have the most significant cash flow as related to economies of scale. Thus, the largest

religious organizations have the most income by sheer volume of their adherents. According to the Pew Research Center as cited in Footnote 2 above, 70.6% of US citizens identify as Christian with 25.4% being Evangelical Protestant, 14.7% being Mainline Protestant and 20.8% being Catholic. Orthodox Christianity is at the near bottom and can be more equated to a Mom-and-Pop grocery store competing against 3 different branches the size of Walmart.

Orthodox Christianity has very little political or economic influence in the United States and tends to be heavily concentrated on the East and West coasts where immigrant communities are the most prevalent. In certain parts of the United States, one might have to travel hundreds of miles to even come across an Orthodox Church which most likely has a very limited number of members.

The church as a whole does not exist to influence society on a political or economic level. Yet, without that influence in a pluralistic market-based society, it is almost completely regulated to the sidelines. Additionally, Orthodox Churches are seen as overtly ethnic in nature and the perception is that's how they should be. They are perceived as more of a social club for Greeks, Ukrainians, Russians, others and not part of Mainstream America.

Canonical order in the American Church compared to canonical order in the Ukrainian Church.

Loyalty to the principles of the Republic of the United States are often more important than loyalty to God or at least God must stand in line behind the red, white and blue of the American flag. Immigrants are often not seen as loyal enough for admittance even now in modern America. The perception often is that they have come to the United States to make a buck and send most of it back to their respective countries. Americans respect this and understand it, but they are also skeptical of these immigrants' adherence to American values. As long as they stay within their respective communities, go to their ethnic churches or other religious institutions and do not threaten the fabric of American life, then they are tolerated. This is not completely a majority opinion among US citizens but it is a prevalent one.

Thus, the Greek family that goes to the Greek Church and owns a diner is liked and the food they serve is delicious as they display a Greek flag alongside the American flag in their place of business means people like them and do business with them. However, they are not necessarily identified as truly "American" by many. This is not to say that Americans hold it against them but that they as "Greek-Americans" any other nationality placed as "American" are that nationality first and American second. Many Americans have lost their ethnic identity over the years as their families have integrated. Yes, America is a melting pot and celebrates its diversity. But people still very much identify along either their American or ethnic lines.

OCA churches, on the other hand, are most often a more mixed although this is also true of some parishes that identify by ethnic name. Overall, the OCA parishes do not necessarily identify with a particular ethnic group and are thus, usually the most American of Orthodox parishes in the United States.

Ethnic churches have always served as a gateway to American society. Italian, Polish and Irish immigrants often integrated more easily through their Catholic churches. Ethnic Orthodox churches often serve the same purpose. Most of these churches also have provided social services to help their members navigate the US government, educational and societal institutions. Many immigrants also launched businesses to serve their own ethnic communities in integrating into American life.

The downside to the ethnic churches is that often new immigrants find this to be their safety net and do not wander out enough. They do business with their fellow parishioners, socialize with them and watch as their children go off to school. America is a proactive nation and many immigrants only deal in a reactive mode of living. Thus, often the immigrant only deals with the American person or system that comes their way for whatever reason. The Internet age and the broadening of the information sphere has reduced this to some extent, but it still takes place within ethnic communities that are concentrated in close geographical proximity.

Clergy are often the ones who have to push their respective ethnic communities to mix with others more. Often, these ethnic churches have annual festivals focused on their individual cultures which helps teach Americans about them while also broadening the social and business horizons of the church members. In the end, it is good old-fashioned commerce which opens the door. Pastoral care among the clergy in Orthodox Churches seems more prevalent in America because it deals with many diverse issues beyond the spiritual.

The Divine Liturgy of the Orthodox Church contains within it, two of what are considered the seven Holy Sacraments (Baptism, Chrismation, Communion, Confession, Holy Unction, Marriage and Holy Orders). Every Divine Liturgy that is celebrated includes the Holy Sacraments of (Eucharist) Confession and Communion made available to all who attend. Almost all the other Holy Sacraments also take place as part of the Divine Liturgy when scheduled.

Clergy in most parishes of the US place the complete necessity of taking part in Confession and Communion as often as possible. Most Orthodox Priests in America determine if Confession must take place immediately prior to Divine Liturgy, at Vespers on the evening before or whether it can take place once or twice a month provided the attendee is a regular at the services. Clergy is given leeway on determining what is best for their particular parish.

The Orthodox Church practices and utilization of Confession and Communion varies widely across the world and America. This includes how to prepare and how often to take Communion. American Orthodox seem to be more active in participating in these Holy Sacraments than may be seen in the larger Orthodox world outside the United States.

Proactive faith fits very well with the American mindset. The idea that one must constantly be working on their salvation, for the good of God and the church is very prevalent in many Orthodox parishes in America. It is can-do and get-it-done mentality that pervades as opposed to the passive Orthodox Christianity that exist in other countries. This proactive approach to the Divine Liturgy and the Holy Sacraments is highly beneficial to immigrant communities because it breeds the practice of active participation as related to church and outside life.

Orthodox parishes in the United States must be proactive in order to survive and pay the bills. Additionally, they also seek to engage more within their local communities as a way to educate them about who and what the Orthodox Church is. This is not necessarily an attempt to evangelize but more to show the community who they are, how they practice and what they do. Of course, as a result of these community outreach efforts, they often receive visits to their services from the curious. Eventually, some these people convert and become Orthodox.

Divine Liturgy also is seen as proactive and promoted as such by many Orthodox Priests in America. Many speak of how people are weak and slave to their senses. Thus, the Orthodox Church knowing people are fallible, presents a Divine Liturgy that engages all of man's senses. The song of the choir and priest engages the ears, the incense burning delights the sense of smell, seeing and kissing the icons engage the sight and sense of touch, taking Communion is touch and taste. And all within this practice lies tradition.

Tradition is the strength of Orthodoxy and this is also constantly emphasized by the clergy. The Divine Liturgy of St. John Chrysostom is the most commonly used with Orthodox churches in the United States and originated in the 4th century. Clergy use this in many of their sermons to stress that while it is important to embrace and love the newness of the world, it is also essential to maintain Orthodoxy's ancient practices to not lose sight of God and the Original Church.

St. John Chrysostom's liturgy is one of an ancient Syrian type and was created according to Middle Eastern late-Hellenism aesthetics. It somewhat responds to pre-Islam spiritual expectations of the local population which was constantly having personal spiritual issues with classical monotheism. Throughout the centuries, this liturgy was edited several times and now is a

deeply structured text that bishops, priests and deacons have to memorize in order to serve it properly for their communities.

The most important point of St. John Chrysostom's liturgy is an invitation to the parishioners to sing, pray and interact with clergy while it prepares the Holy Communion. Anticipating the situation where a priest wouldn't be able to say a sermon (for various reasons), St. John made sure his liturgy contains all the basic Christian messages one has to reflect upon before taking the Eucharist.

According to some accounts, particularly Fr. Alexander Schmemmann's writings (Schmemmann, 1966), St. John Chrysostom was somewhat influenced by Zoroastrian religious ceremonies, though this needs to be researched in a separate piece of academic work. Research by Russian liturgists, including Mihail Zheltov, mentions heavy emphasis on jewelry (chalices, panagias, crosses) used during the Eucharist service in Syrian spiritual environment (Zheltov, 2007), but this remains unconfirmed as liturgical jewelry in 4th century was likely provided by Latin church for the needs of Eastern Christian communities which might have been indifferent to jewelry as an artefact of materialistic culture at that point of history.

The beauty of St. John Chrysostom's liturgy being used on a widespread global scale is that just about any Orthodox Christian can walk into any church in almost any country and understand the flow of the liturgy whether it is their native language or another. A proactive Divine Liturgy coupled with a proactive church life in a proactive society leads to a more personal relationship with clergy resulting in more pastoral care.

Comparing pastoral care in the U.S. and in Ukraine. Parishioners who regularly attend Divine Liturgy and take part in Confession and Communion as part of that naturally receive more proactive pastoral care. This is the result of a personal connection with the Priest as he learns one's struggles and gets to know that person on a more individual basis. The Priest is then able to provide much more individualized pastoral care to that parishioner.

Metropolitan of Nafpaktos Hierotheos in his books "Orthodox Psychotherapy" and "The Science of Spiritual Medicine" states "that Orthodoxy is mainly a therapeutic science". (Metropolitan Hierotheos, 1997). The argument being that the Orthodox Church is a "hospital for sinners" who wish to heal their souls which then results often in a healthier body. The argument being, of course, that in order to be healed, one must be proactive. This is not to say that the Priest must be a psychologist but merely that he must be trained properly in order to do his job as a Confessor.

American Orthodox Priests trained in US based Orthodox seminaries are almost all trained in this manner of pastoral care. This is especially prevalent in the seminaries of the OCA (St. Tikhon's, St. Herman's and St. Vladimir's) but is

also taught in Greek and other ethnic based ones. The rise of what are called "Spiritual Directors" across all faiths is a result of the human desire to seek God and to have a guide to do so. Within the Orthodox Church, this responsibility falls traditionally on clergy and monastics but rarely on the laity. Orthodox Christianity has a long and ancient tradition of Spiritual Fathers within its framework. No person within Orthodoxy ever seems to claim to be a "Spiritual Director" and would probably be reprimanded and/or excommunicated if they did.

Orthodoxy along with tradition, puts great emphasis on proper training and preparation before taking on any task within the church. One must first cleanse oneself to the utmost degree before trying to help others cleanse themselves. Bishop Kallistos Ware speaks of "the Greek term for repentance, metanoia. This means change of mind: and not just regret the past, but a fundamental transformation of our outlook, a new way of looking at ourselves, at others and at God" (Allen, 1994).

Americans as consumers expect the most "bang for their buck" and this is no less the case when it comes to their clergy. They expect individual attention and base their tithes on that level of connection. This is not necessarily good but it does force the clergy to be accountable. Proactive parishioners utilizing the skills of proactive priests makes for a flourishing proactive church.

Orthodoxy is often described as a "way of life" and not a religion according to Fr. Alexander Schmemmann. A pluralist world can leave one lost and confused. Following all the rules of Orthodoxy is next to impossible for the laity who must live and work in the world. Yet, many try to adhere to as much as possible by having Daily Prayer Rules, Scripture readings, following Orthodox Fasting rules, celebrating Orthodox Feasts and many others. These are all usually chosen on an individual basis in consultation with a Priest. These dogmas give one a sense of discipline and belonging in an ever-changing world. This Orthodox way of life often helps the individual to navigate life while maintaining a connection with the Divine. Taking full advantage of that which the Orthodox Church provides for self-development is one of its largest appeals to the American believer. This is new world thinking with old world practice.

Conclusion. We have attended liturgies in all three branches of Orthodoxy in Ukraine and in most of the branches of Orthodoxy in the U.S. This allows us to see the inner religious culture of these two Christian traditions. Orthodox Christianity along with the Oriental Orthodox churches is the oldest of Christian traditions. All traditions that followed it are born of it just as Russia was born of Kyivan Rus. Like that situation, many are either unaware of the ancient connection, choose to ignore it or find the practices of the Ancient Faith to be too stringent or socially acceptable. Orthodoxy requires active participation,

discipline, patience, time and continuous self-improvement if all its practices are to be adhered to. Christ's sacrifice is the model for these practices as the basic tenet is that to reach salvation and forgiveness of sins, one must sacrifice themselves to overcome the temptations of the world. This is a monumentally difficult task for laity having to live in the modern world. Clergy often assist the laity on finding that balance between every day and spiritual life.

Ukraine is a uniquely pluralistic society where while being diverse, it is still a majority Orthodox Christian country. Some believers are unaware of all the Orthodox Church offers in ways to reach salvation through constant self-improvement and discipline. Clergy are increasingly becoming educated on the needs of their flocks and helping them find ways to deal with modern life in a modern context. There is much room for improvement but the foundation is strong and constantly being built upon. Examples can be taken from the Republic of Georgia where Orthodoxy is protected and included in their National Constitution. The rich traditions and origins of Orthodoxy in Ukraine can also be an ethnic identifier and source of national pride. Both Georgia and Ukraine trace their origins to the missions of St. Andrew, the First-Called Apostle. Ukraine can consult with Georgia and determine lessons it can take from how they treat Orthodoxy without alienating the other races and religions that exist there.

The vast diversity of life in the United States, on the other hand, regulates the Orthodox Church to a very minor role and influence on society. This is a difficult situation because Orthodoxy flourishes most where it is the majority religion due to its ancient history and part of the national identity. Yet, Orthodoxy in America is focused almost entirely on the individual and helping each individual achieve his/her personal salvation through collective action (Divine Liturgy) and personal action (Confession). Pastoral care in the parishes of the various Orthodox traditions in the United States varies but overall it serves the individual on dealing with life in the world as well as life in the Holy Spirit.

BIBLIOGRAPHY

- Allen, Joseph J. (1994). *Inner Way: Toward a Rebirth of Eastern Christian Spiritual Direction*. Rapids: Wm. B. Eerdmans Publishing Company, 390 p. [in English]
- Berezovsky, Onufriy (2019). *Boh pryzvav i ya pishov* [God called and I went]. Chernivtsi: Vydavnytvo Chernivetsko-Bukovynskoyi eparhii, 356 p. [in Ukrainian]
- Bolgarskiy, Dmytro (2004). *Bozhestvenna Liturgia*. Kyiv: Vydavnytvo Ionynskogo Monasterya, 298 p. [in Ukrainian]

- Chesnokov, Aleksandr (2013). *Podvig svyatoj zhizni* [The feat of a holy life]. Moskva: Moskovskiy Sretenskiy Monastyr, 276 p. [in Russian].
- Guzar, Lyubomyr (2019). *Dumky u spadok* [An inheritance of thought]. Lviv: Svichado, 344 p. [in Ukrainian]
- Korniy, L. (1998). *Istoriya ukrayins'koyi muzyky* [History of Ukrainian music]. (T.2 ed.). Kyiv; Kharkiv, New York: M. II. Kou. C.244 [in Ukrainian]
- Kovalev, Konstantin (1989). *Bortnianskiy* [Bortnyanskyi]. Moskva: Molodaya Gvardiya, ZH Z L; 443 p. [in Russian].
- Kraliuk, P. (2011). *Sviaty Volodymyr narodyvsia na Volyni?* [Was Saint Volodymyr born in Volyn?]. Day.Kyiv.Ua. <https://day.kyiv.ua/en/article/ukraina-incognita/was-st-volodymyr-born-volyn> [in Ukrainian]
- Larchet, Dr. Jean-Claude (2012). *Therapy of Spiritual Illnesses: Volume III, Translated from fourth French Edition by Fr. Kilian Sprecher*. Montreal: Alexander Press, 151 p. [in English]
- Losskiy, Vladimir (2012). *Ocherk Misticheskogo Bogosloviya Vostochnoy Tserkvi* [Essay on the Mystical Theology of the Eastern Church]. Sergiev Posad: Izdatelstvo Svyato-Troitskoy Sergievoy Lavry, 412 p. [in Russian]
- Metropolitan of Nafpaktos Hierotheos (1997). *Orthodox Psychotherapy: The Science of the Fathers, Translated from the Greek by Esther Williams*. Levadia: Birth of the Theotokos Monastery Press, 223 p. [in English]
- Metropolitan of Nafpaktos Hierotheos (2012). *The Science of Spiritual Medicine: Orthodox Psychotherapy in Action, Translated from the Greek by Sister Pelagia Selfe*. Levadia: Birth of the Theotokos Monastery Press, 301 p. [in English]
- Nasr, Constantine (2012). *Antony Bashir – Metropolitan and Missionary*. Crestwood: St. Vladimir's Seminary Press, 398 p. [in English]
- Pew Research Center; Religious Landscape Study; <https://www.pewresearch.org/religion/religious-landscape-study/#religions> [in English]
- Razumkov Centre; Specifics of Religious and Church Self-Determination of Citizens of Ukraine: Trends 2000–2021: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2021_Religiya_eng.pdf [in Ukrainian]
- Religious Information Service of Ukraine – News Website about Religion. (n.d.). Religious Information Service of Ukraine. <https://risu.ua/en/> [in English]
- Relihiya v Ukrayini. [Religion in Ukraine]. <https://religion.in.ua/> Retrieved from <https://religion.in.ua/> [in Ukrainian]
- RISU – Religious Information Service of Ukraine. (2020). https://risu.ua/en/remembrance-of-st-volodymyr-of-kyiv-and-the-day-of-baptism-of-rus-celebrated-in-ukraine_n110683 [in English]
- Schmemmann, Alexander (1966). *Introduction to Liturgical Theology*. Crestwood: St. Vladimir's Seminary Press, 264 p. [in English]
- Stepovyk, Dmytro (2007). *Patriarh Mstyslav*. Kyiv: Mystetstvo, 486 p. [in Ukrainian]
- Storinka Predstoyatelya UPTS [Page of the Primate of the Ukrainian Orthodox Church]. <https://mitronufriy.church.ua/?fbclid=IwAR1LG5LYyiHoZnG0IwWBeImW7OAPpxpNmYeysL3B5pkRWp1XnXjUylTbt0> [in Ukrainian]

Ware, Bishop Kallistos (2000). *The Inner Kingdom: Volume I of the Collected Works*. Crestwood: St. Vladimir's Seminary Press, 298 p. [in English]

Younger, K. (2019). *The changing dilemmas of Ukrainian Orthodoxy*. Eurozine. https://www.eurozine.com/the-changing-dilemmas-of-ukrainian-orthodoxy/?fbclid=IwAR3ANawL2e8_hybQQMS2X9HNLJEKtA98Qm24dM2atSHh7RFIBgLXAcZPEGk [in English]

Zheltoy, Mihail (2007). *Opisaniya nebesnoy liturgii v evharisticheskikh molitvah drevney Tserkvi / Eshatologicheskoe uchenie Tserkvi: materialy*. Moskva: St. Tikhon University Press, p.18-78. [in Russian]

The article was received 12/04/2022

Article recommended for publishing 07/08/2022

PHILOLOGY / ФІЛОЛОГІЯ

УДК 821.161.2.09-31 (045)

DOI 10.56378/SJFS3008

Feliks SHTEINBUK

Doctor of Philology, Professor, Professor of the Department of Russian and East European Studies of Comenius University in Bratislava, Shafarik square 6, Bratislava, Slovakia, postal code 814 99 (feliks.shteinbuk@uniba.sk)

ORCID: 0000-0002-4852-815X

Фелікс ШТЕЙНБУК

доктор філологічних наук, професор, професор кафедри русистики та східноєвропейських студій Університету Коменського у Братиславі, площа Шафарика 6, Братислава, Словаччина, індекс 81499 (feliks.shteinbuk@uniba.sk)

Bibliographic Description of the Article: Shteinbuk, F. (2022). Queer-problems as a fact of aesthetics in the works of Oles Ulianenko. *Innovations in the scientific, technical and social ecosystems [Scientific journal]*, 3, pp. 56–69. doi: 10.56378/SJFS3008

QUEER-PROBLEMS AS A FACT OF AESTHETICS IN THE WORKS OF OLES ULIANENKO

The purpose of the research is to establish why the author uses images of queer identities on the example of Oles Ulianenko's works. The research methodology is based on the hypothesis that to achieve the specified goal should be possible providing the three methods are used, namely hermeneutic, the comparative-typological, and the corporal-mimetic method to analyse fiction. The scientific novelty of the research is that queer issues are represented as an aesthetic phenomenon in Ukrainian literary studies for the first time. The Conclusions. First, the queer content depicted in the works under analysis proves that people find their ability to derive pleasure from various actions, ideas, fantasies, and things, related to sexual sphere, extraordinary significant. Second, the ability and desire to receive pleasure can be limited neither by laughter nor by the death threat, which ontologically should allegedly deny sexual urges. Third, direct portraying of people's conflicting abilities and desires is specific aesthetics. Fourth, queer content does not exist by itself since it is an inevitable peculiar accompaniment of passion, being a queer phenomenon which violates not a fancy moral but a real rational norm. Fifth, the works by Oles Ulianenko are artistically powerful because he does not neglect anything

in his desperate attempts to reach extreme aesthetic limit, opening almost unlimited horizon of senses which is completely different, much deeper than any ideological, political, or pedagogical speculation. Sixth, this horizon is determined by a wonderful and simultaneously imperfect, and exciting artistic strategy, caused by queer efforts to overcome the last limits of erotic and sexual decency, as a result of which such incredible aesthetics appears.

Keywords: *Oles Ulianenko, queer problematics, queer identity, hermeneutic method, comparative-typological method, corporal-mimetic method, aesthetics.*

КВІР-ПРОБЛЕМАТИКА ЯК ФАКТ ЕСТЕТИКИ У ТВОРЧОРСТІ ОЛЕСЯ УЛЬЯНЕНКА

Анотація. *Мета дослідження* полягає у тому, аби на прикладі творчості Олеся Ульяненка з'ясувати, чому і навіщо автор використовує образи квір-ідентичностей у своїй творчості. **Методологія дослідження** ґрунтувалася на передбаченні, за яким досягнення визначеної мети має стати можливим за умови використання, по-перше, герменевтичного метода, по-друге, порівняльно-типологічного метода і, утретє, тілесно-міметичного методу аналізу літературних творів. **Наукова новизна дослідження** вбачається у тому, що вперше в українському літературознавстві було зроблено спробу репрезентувати квір-проблематику як естетичний феномен. **Висновки.** По-перше, квір-контент, представлений у творах Олеся Ульяненка, свідчить про надзвичайну вагу, яку людина надає своїй здатності отримувати задоволення від різноманітних дій, уявлень, фантазій тощо, пов'язаних із сексуальною сферою. По-друге, здатність і бажання отримувати задоволення неможливо обмежити ані сміхом, ані навіть загрозою смерті, яка онтологічно мала б нібито заперечувати сексуальні потяги. По-третє, безпосереднє зображення суперечливих здатностей та бажань людини ґрунтує своєрідну естетику. Четверте, квір-контент не існує сам по собі, оскільки він становить своєрідний, але неминучий акомпанемент пристрасті, яка теж постає власне як квір-феномен, що порушує цього разу вже не химерну моральну, а реальну, бо ж раціональну норму. Уп'яте, творчість Олеся Ульяненка тому і виявляється у художньому сенсі такою потужною, що не хемтє нічим у своїх відчайдушних спробах доп'ястися до якоїсь крайньої естетичної межі, за якою відкривається зовсім інший, набагато більш глибокий, ніж будь-які ідеологічні, політичні, педагогічні etc. спекуляції, і сливе неосяжний виднокрай сенсів. І, врешті-решт, ушосте, цей виднокрай сенсів визначається дивною і водночас неоконечною та захопливою художньою стратегією, зумовленою квір-намазаннями подолати останні межі еротично-сексуальної пристойності, внаслідок чого і постає така невіргодна естетика.

Ключові слова: *Оесь Ульяненко, квір-проблематика, квір-ідентичність, герменевтичний метод, порівняльно-типологічний метод, тілесно-міметичний метод, естетика.*

Постановка проблеми. Творчість сучасного українського письменника Олеса Ульяненка становить неабиякої складності літературознавчу проблему через те, що вагомий елемент його художньої спадщини репрезентовано образами, які порушують усі можливі табу, що до останнього часу не втратили своє актуальності ані для української літератури, ані для її літературознавчого забезпечення.

В одній зі своїх праць К. Мілет зауважила, що "гомосексуал – це теперішній "негр" кохання" (Milet, 1988, p. 536). А тому, якщо керуватися подібною метафоричною логікою, то квір-суб'єкта треба було б визначити теперішнім "різноробом сексу". Адже, як пише Т. Червінська, "поняття "квір" [було] введене до наукового дискурсу Т. де Лауретіс для артикуляції більш складного розуміння жіночої гомосексуальності через її зв'язок із соціальними та суб'єктивними формами фантазії, ідентифікації і бажання" остільки, оскільки ця "дослідниця вважала, що моделі гендерної та сексуальної ідентичності, які ґрунтуються на опозиціях ("чоловічого"/"жіночого", "гетеросексуального"/"гомосексуального"), потребують перегляду і використала поняття "квір-ідентичність" для позначення широкого спектру явищ, що не вписуються в нормативний соціальний порядок" (Chervinska, 2015, p. 61).

Натомість, за І. Коном "дивна", "ексцентрична", "інакша" квір-ідентичність не піддається однозначному визначенню, вона завжди є мінливою, плинною і "підривною" (субверсивною) по відношенню до будь-якої нормативної системи", а тому "зрозуміти її можна лише зсередини, з точки зору дійової особи, яка "демонструє" власну самість для себе самої та для інших" (Kon, 2003).

Сказати б простіше, справа вже не в тому, чоловік ти чи жінка, і навіть не в тому, з ким ти волієш мати справу у сексуальному плані – справа у тому, від яких бажань ти внутрішньо потерпаєш і у який спосіб ти їх реалізуєш. А отже, йдеться, власне, про сексуальні девіації, або парафілії, або перверсії, або збочення, або, зрештою, квір, які завдяки останньому терміну набувають якщо не протилежного за своїм змістом, то принаймні цілком прийняттого для літературознавчого дослідження штибу. Бо й справді, міркування про "поетику збочень" чи навіть про "художній вимір перверсій" просто приречені на провокативний присмак, а от роздуми з приводу квір-ідентичностей відразу переводять розмову на зовсім інший рівень.

Зокрема, А. Філатов, характеризуючи антологію "Queer Poets of Color" (2018), стверджує, що "нон-конформність гендерної та сексуальної ідентичності тісно переплітається з політичними і метапоетичними аспектами, маркуючи не тільки і не стільки проблемні зони

міжособистісних/міжгрупових стосунків, скільки необхідність та неможливість переструктурування традиційних репресивних ієрархій, які або не приймають елементи, що випадають зі сталої парадигми, або колонізують їх з подальшою трансформацією їхнього чуттєвого потенціалу“ (Filatov, 2019).

Отже, **мета цієї статті** полягає у тому, аби на прикладі творчості Олеся Ульяненка з'ясувати, чому і навіщо автор використовує образи квір-ідентичностей у своїй творчості – з ідеологічних міркувань, політичних, виховних, еспатажних чи все ж таки художньо-естетичних.

Методи дослідження. Передбачається, що досягнення визначеної мети буде можливим за умови використання, по-перше, герменевтичного методу, за допомогою якого аналізуватимуться конкретні літературні твори, по-друге, порівняльно-типологічного методу, який використовуватиметься для порівняльного аналізу типологічно споріднених епізодів, і утретє, тілесно-міметичного методу аналізу літературних творів, який було розроблено і апробовано у тракті докторських та постдокторських студій і який полягає в тому, що літературні тексти передусім досліджуються з огляду на їхню тілесну детермінованість (Shteinbuk, 2007; Shteinbuk, 2009; Shteinbuk, 2013).

Виклад основного матеріалу дослідження. Переважна більшість дослідників творчості Олеся Ульяненка в залежності від свого ставлення – позитивного чи негативного – до його спадку розглядають цю проблему винятково ідеологічно: або як диверсію проти Божественних законів через те, що, за переконаннями, наприклад, Н. Зборовської, ”творчість Олеся Ульяненка виросла на крайньому відчаї, повній відсутності віри, ненависті і революційності раба (М. Бердяєв недаремно сказав, що революційна свідомість є найвищим виявом свідомості рабської)“ (Zborovska, 1999), або, навпаки, за О. Пуніною, як ”шлях до Бога як Духу“ (Punina, 2016, p. 143).

Разом з тим сам письменник у своїх інтерв'ю, як-от в одному з останніх – 2010 року, стверджував, що він ”перш за все <...> пиш[е] про те, як не треба поводитись, показу[є], чого не має ставатися з людиною, наштовху[є] на певні філософські висновки. А взагалі, – на його думку, – книжка – це теж інструмент впливу... У доброму чи поганому сенсі“ (Ulianenko, 2011, p. 298).

Отож, вочевидь, кожна із цих позицій є певним чином обґрунтована хоча б тому, що будь-який епізод з будь-якого твору письменника може бути потрактованим відповідно до певного типу критичної рецепції.

Так, епізод із роману ”Сталінка“, у якому Васька Гліцерин позбавляє Інку незайманості у ”ленінськ[ий] кімнат[і], навпроти двох забитих смітєпроводів“, коли дівчина змушена була ”вляг[ти]ся спиною на віяла

зіжмаканих, вижовклих брошурок "Маніфесту комуністичної партії"; коли "поруч, по сусідству пихкав струменями од спеки, переливався, гудів смарагдово-зеленими мухами смітник; червона вода од помиїв, сукровиця з розмерзлої яловичини сягала кісточок <...> а Інка та Гліцерин хвицалися на перекошеному реманенті ленінської кімнати, вона – з натужною досадою, що зміючилася з очей, хлюпала хвилями виношеної мрії про першого чоловіка, а тепер ось лускала плівкою; він – тупо борсався у жмені кісток та м'яса, що називалося Інкою"; при цьому коли "біль пропав, розчиняючись у млосній хвилі налетілого шалу, – заверещала Інка твариною", і "охопило <...> їх безміром насолоди" (Ulianenko, 1994, pp. 53–54), – отже, цей епізод, либонь, і справді можна інтерпретувати на будь-який смак.

Зокрема, за автором цього опису, тобто Олесем Ульяновком, в обраних ним виховних категоріях йдеться, вочевидь, про те, що втрачати цноту у подібних антисанітарних умовах із далеким від ідеалу кримінально-невибагливим партнером не тільки небезпечно, а й просто неестетично.

На думку Н. Зборовської, що керується патріотичними категоріями, подібне зображення злягання українців, особливо на тлі образів "кількох негрів", які поблизу ленінської кімнати "на засаленій, у патьоках, газовій плиті готували люля-кебаб, шашлик чи запіканку "по-румунські", – це, безперечно, вияв ненависті до рідної "країн[и], як про неї написав Ульяновко" (Zborovska, 1999).

А, зважаючи на те, де відбувається це дійство, і також на згадки про "Маніфест комуністичної партії», можна пристати і до версії О. Пуніної, яка керується ідеологічними категоріями і для якої таке блюзнірство стосовно символів попередньої епохи, певно, вже за замовчуванням свідчить про складні і, сказати б, неапетитні пошуки "шлях[у] до Бога як Духу" (Punina, 2016, p. 143).

Втім якщо взяти до уваги кінцевий результат аналізованої мізансцени, тобто несподіваний, однак потужний оргазм, який переживає дівчина, що буцімто незадоволено уляглася на "брошурки" із сакраментальним маніфестом, то тоді не обійтися все ж таки без категорій сексуальних.

Тож відповідно до останніх у цьому епізоді розігрується чи не ціла сексуальна містерія, учасники якої несамохіть демонструють як схильність до ексгібіціонізму, пов'язаного, звісно, не з повсюдними портретами вождів світового та місцевого комунізму, що споглядають за цим неподобством, а з публічним місцем, яким є пріснопам'ятна ленінська кімната і у яку будь-якої хвилини зайти може будь-хто, так і нахил до мізофілії та ольфактофілії, тобто до парафілій, зумовлених тим, що фокус

еротичного зацікавлення концентрується на бруді, продуктах гниття і також на запахах, причому не обов'язково на запахах вишуканих парфумів.

Відтак є цілком очевидним, що, попри численні ідеологічні, національно-патріотичні, суспільно-історичні – і які там ще? – конотації, центральною подією цього епізоду є насамперед гетеросексуальна копуляція, яка у виразний спосіб порушує, можливо, навіть не стільки якусь відносну норму, скільки уявлення про її романтичний варіант. Але разом з тим не викликає сумнівів той факт, за яким цей опис не може не спричинювати жодних емоцій – навіть якщо йдеться про емоції відрази.

Зрештою, як стверджує одна із блогерок-психологинь Н. Терещенко у своєму дописі із принагідною назвою, "сам по собі секс – це завжди баланс збудження та відрази" (Tereshchenko). І з цим важко не погодитися, проте тут не час і не місце розглядати тонкощі сексології, тому що тут йдеться все ж таки про інше питання, а саме: який поетологічно-естетичний сенс містять у собі подібні епізоди і які сенси додають ці епізоди до змісту твору в цілому?!

Справа у тому, що, як це було продемонстровано вище, усі інші, далекі від літературного твору смисли актуалізуються доволі легко і розповсюджуються багатьма охочими, починаючи – принаймні цього разу! – навіть із самого автора.

Натомість, зустрічаючись кожного разу з подібними описами, – а вони у творах Олесея Ульяненка є не випадковим, а сталим елементом змісту, – важко не брати до уваги, що їхня, сказати б, екстеріорізаційна вага, про яку пишуть цитовані щойно критики та літературознавці і яка, як здається, є більшою мірою нав'язуваною та неприродною, – отже, що ця екстеріорізаційна вага просто не може дорівняти і не дорівнює їхній інтеріорізаційній значущості, яка у суттєвий спосіб характеризує штиб художнього дискурсу Олесея Ульяненка.

Відтак якщо повернутися до епізоду у ленінській кімнаті, то його визначає несамовіта хіть двох взагалі-то другорядних персонажів – хіть, яка, з одного боку, по-перше, надає Інці та Гліцерину, попри їхню, буцімто нищість та мізерність, унікальності, оскільки сприяє тому, що вирізняє їх із числа інших персонажів. А по-друге, сама хіть, перетворюється на образ чогось темного, але водночас потужного і нездоланного, що до того ж фіналізується "безміром насолоди", хоч на перший погляд це і суперечить попередньому нагромадженню історичного, суспільного та побутового сміття, позначеного гниттям і просякнутого смородом.

А з другого боку, образ хіті, репрезентований хвицанням Інки та Гліцерина, корелює з іншими численними виявами непогамованої, "гаспидської", чи то пак тваринної, пристрасті, наявної в аналізованому

романі. Зокрема, у цьому контексті необхідно згадати, наприклад, батьків Горіка – передусім Михайла Піскарьова, який ”так собі, нівроку, зажив слави місцевого джигуна. [І] більше нічим особливим у житті не вирізнявся“, як тільки тим, що ”пив, лигався, пив, лигався“ (Ulianenکو, 1994, р. 31). Але і мати Горіка – Марія Піскуриха, також не пасе у цьому сенсі задніх, про що свідчить більш ніж переконливий факт, за яким один із її численних коханців заразив жінку сифілісом з усіма тими наслідками, у тому числі і гниттям заживо, що їх спричиняє ця венерична хвороба, тобто хвороба на ґрунті пристрасті.

Вписується у цей контекст і сам Горік, який протягом майже усього роману потерпає від почуттів до ”п’ятнадцятиріч[ої] Нілк[и] із запаморочливо сірими, скляними очима – тільки упади туди“ (Ulianenکو, 1994, р. 37). Та йому, ”крім мороки, од Нілки не перепало нічого“ (Ulianenکو, 1994, р. 39), а тому за версією, що її у свідомості хлопця озвучив ”голос баби Піскурихи: “То йому, прости Господи, щось пороблено...““ (Ulianenکو, 1994, р. 50).

Втім насправді, попри те, що ”Нілка діставалася Горіку з кров’ю“ (Ulianenکو, 1994, р. 39), бо він намагався справити на неї відповідне враження своїми бандитськими звитягами, й подекуди йому це вдавалося, як, наприклад, тоді, коли ”Вовк побив <...> бригаду“ Носача, і ”довго топив їх у багні разом із дівками, до синього годував мулякою з дна“, а ще вони ”лигали Боцмана “за зміну”“, ”і все в присутності Нілки“, який ”аж перехопило <...> подих“, і ”вона заворожено дивилася на те дійство молодих самців, спливаючи од німої похоті, та зіткнулася із холодним, непорушним поглядом Горіка, враз побридилася, охолола, стояла з мокрими трусиками, заплаканими очима“ (Ulianenکو, 1994, р. 40), – отже, попри все це, ”щось прояснятися почало, бо чув балачку, поговір“ (Ulianenکو, 1994, р. 48) про те, що Нілка цікавиться Месаїбом.

Щобільше, «дивлячись на Нілку, Горік плів візерунки в уяві: як він даруватиме їй оберемками квіти, прокотить по всіх усюдах на новенькій чорній “Волзі”, ”але тільки він добирався до кульмінації, несподівано з’являвся Султан з Месаїбом, а що Горік не знав обличчя останнього, то Месаїб і Султан з’являлися в одному образі; потому щось лускало у мізках, чоло вкривалося дрібним потом“, і ”наостанок він устигав потовкти Месаїба й Султана“ (Ulianenکو, 1994, р. 50).

Врешті-решт, під час погрому в гуртожитку, у якому проживали студенти-іноземці, що приїхали до України з Африки та Азії, Горік упіймав Нілку на гарячому. Але і це не допомогло йому позбутися облуди, і хоч ”він десятками гвалтував жінок, дівчат, офіціанток за столом, самозакоханих професорських дурочок“, а все одно ”не переставав марити

Нілкою“ (Ulianenko, 1994, p. 72), ”і думав про те, що Нілка ніколи з ним не кінчить, та й не тільки з ним – лежить угорі тепла і не думає ні про що, навіть про Султана, – видно, роєм думок про кращих клієнтів“ (Ulianenko, 1994, p. 73).

Отже, якщо поминути вуайеристські вподобання Нілки і її схильність до німфоманії, то все одно залишається ще Горік, ставлення якого до цієї дівчини можна визначити через такий різновид парафілії, як троїлізм або куколдизм, що означає уявну чи реальну прихильність до можливості одного з партнерів займається сексом з кимось іншим, і що на загал становить один із варіантів мазохізму.

Натомість у фрейдистській інтерпретації фетишизму «куколда», себто рогносця, йдеться про еротизацію страхів невірності і невдач з огляду на чоловічу конкуренцію за продовження роду і прихильність жінок, що цілком відповідає власне описаним у романі сексуальним колізіям, пов'язаним зі стосунками Горіка та Нілки.

Але найголовніше, що мазохістськи орієнтований тип особистості Піскарьова-молодшого не тільки перевертає уявлення про цього персонажа як про уособлення пізньюрадянського кримінального мачо, а й дозволяє відповісти на питання, які за інших обставин просто не мали б жодних шансів на вірогідні відповіді.

Зокрема, стає зрозумілим, чому по-справжньому жорстока людина, що дійсно здатна до будь-яких асоціальних вчинків та кривавих злочинів, раптом виявляє схильність до рефлексій, не надто вдалі спроби яких приводять його на печерський пагорб, де він намагається сповідатися з них Йоні.

Зрештою, очевидно, що образ Горіка є все ж таки набагато складнішим, адже фінал його життєвої історії, коли він обрав страшну і мученицьку смерть на протигагу неволі, свідчить про те, що в останні хвилини свого життя Клик спромігся подолати мазохістську сторону своєї особистості. Хоча і треба визнати, що смерть, описана за таких обставин, набуває, щонайменше, амбівалентного штибу – і як свідчення про згоду щодо приниження, болю, знущання та небуття, і як все ж таки вияв волелюбності.

Подібним, себто амбівалентним змістом характеризується, либонь, і один з епізодів роману ”Вогненне око”, у якому (в епізоді) описується, як через зрадливість матері Віталія вона ще під час весілля із його батьком, коли «молодий <...> захропив просто на цераті, в недоїдках», і «його попід руки друзьки відвели до подружньої спальні», – отже, як вона ”зіп'яну переплутала кімнати“, і тому ”забрела до кімнати, де хропив Ходун, той, що найстарший із Роздайбідів. Худий, широкий у плечах, з осиною талією,

чорніший від усіх братів“, а ще, як виявляється, той, хто ”не гребував лигонути навіть із худобою. Казали, ото поставить стільчика, примощується до корови – аби тільки живе тіло було“ (Uliianenko, 2013, р. 22).

Відтак у цьому разі йдеться про зоофілію, згадку про яку можна трактувати або у саркастичному, або в антропологічному сенсі. Однак здається, що з огляду на наведені вище рації колег-літературознавців статевий акт Ходуна із коровою міг би бути інтерпретованим і як виховання любові до тварин, і як паплюження національної ідеї, і як демонстрація близькості до природи, тобто поганського, чи то пак містичного, а отже, духовного пошуку.

Натомість якщо все ж таки спробувати серйозно проаналізувати цю вкрай драстичну і табуйовану тему, то варто, певно, вдатися до порівняльної процедури. Так, крім епізоду в романі ”Вогненне око”, не менш яскраві приклади зоофілії зображено й у романах ”Квіти Содому“ і ”Софія“.

У першому з них Фанні Ліхтенштейн з неприхованою іронією розповідає про такий собі ходячий паноптикум різноманітних перверсій, який уособлював собою депутат Тоцький, і завдяки цьому стає відомо, що, наприклад, його спостереження ”за статевим актом батька і матері” були для нього ”таки[м] кайф[ом]!“ ”Навіть більш[им], аніж спостерігати, як трахаються собаки!“, адже ”це його теж збуджувало“, і тому, певно, нікого не повинен дивувати той факт, що ”одного липневого дня він спіймав курку, дуже збуджений, засунув їй член. І швидко кінчив. Пробував [він і] з індичкою, але це Тоцькому ледь не коштувало очей“, бо ”індик виявився ревним захисником“ (Uliianenko, 2012, pp. 206–207).

Дикість ситуації, помноженої на її кумедність, вочевидь, надає ексцесам, пов’язаним із зоофілією, дещо ширший від похмурої девіації зміст, а відтак дозволяє і на сексуально-зоофільні ескапади Ходуна подивитися під дещо іншим кутом зору – з перспективи корови, яку вподобав найстарший Роздайбіда. Бо в історії з куркою і Тоцьким немає жодних сумнівів щодо того, хто у цій диспозиції є жертвою, а хто – агресором. Не викликає питань і постава індика, який не дався сексуально-навіженому гвалтівникові. А от із визначенням характеру ролей Ходуна та корови навряд чи можливий однозначний висновок у відповідних категоріях, себто у категоріях нападника і жертви.

Стосовно ж епізоду у романі ”Софія“ ситуація виглядає ще більш заплутаною, оскільки йдеться про те, що протагоністка разом зі своїми поплічниками – Артуром, Андрієм, Костею та Борисом – протягом тривалого романного часу беруть участь у без перебільшення садистичній

містерії, знущаючись з Лялі – дівчини, яка певний час товаришувала із Софією і її коханкою Жо, Жозефіною. Та оскільки "Ляля кохала убопівця Пашу", то "через місяць УБОП упав на хату Жо" (Ulianenko, 2015, p. 115). А тому коли Софія випадково побачила Лялю, яка вигулювала свого пуделя, то вирішила помститися колишній подружці, хоча Ляля її навіть не впізнала.

Отож після того, як пуделю відрізали лапи, а Лялі пальці на носі і накачали бідолоху морфіном, "Софія підійшла, розставила ноги, випнула живіт, прогнула спину і помочилася на обличчя дівчини". І хоч "їй зараз було байдуже, як її звати, чи пам'ятає вона її", "вона ухопила дівчину за патли і потягнула до старого цвинтаря. Потім привели шолудивого, помісь вівчарки та дворняги, з вискубаними кошлами шерсті, кислоокого і дурного. Вони заставили роздягнутися дівчину і наказали стати в собачу позу. Дівчина заплакала, але не відмовилася. Пес недовго пристосовувався, а потім заскочив. Спочатку та мовчала, а потім почала ревети, далі стогнати, і здається, їй сподобалося: закочені очі, слина з рота, на краєчку. Нарешті вона голосно кінчила, й отак продовжувала стояти, важко дихаючи, з розвернутою червоною піхвою" (Ulianenko, 2015, pp. 129–130).

Садизм, уролагнія, групове згвалтування, "а коли дівчина закричала – і від болю, і від оргазму", то "Софія молотком розбила їй голову". І "била доти, поки голова не перетворилася на місиво" (Ulianenko, 2015, p. 130). Але й на такому фантазмагорично жажливому тлі зоофільна частина загальної картини все одно не втрачає ані на своїй виразності, ані на своїй художній актуальності.

Це зумовлено одним спільним для усіх згаданих епізодів моментом, не тільки і не стільки пов'язаним із тваринами (при усій, безперечно, повазі, до їхніх захисників), скільки переважно з людиною, точніше, із безмежністю її пристрасті, чи то пак хіті, не порівняльної навіть із інстинктом продовження роду, притаманного для тих самих тварин.

Тож яким би огидним і протиприродним це не було, а все ж міра хіті, характерна для Ходуна, змушує останнього вдаватися до хвицання із коровою. І як би смішно, а чи й небезпечно це не виглядало, однак це не перешкоджає намаганням Тоцького вдатися до спроб копуляції із представниками свійської птиці. Нарешті, якою загрозливою вже просто для людського життя не складалася б ситуація, хіть до останнього буде тримати людину у своїх лабетах навіть тоді, коли йдеться про можливість досягнення оргазму – а хоч би і за участі "шолудивого" собаки.

І у зв'язку із цим стає очевидним, що йдеться про колізію, яку утворюють два надпотужні мотиви: інстинкт продовження роду і задоволення, що їх буцімто неможливо відділити один від одного. Але

якщо йдеться про зоофільні акти, то про перший мотив можна забути і вже більше не згадувати, причому з винятково формальних причин.

Так само у цьому разі можна забути і про, сказати б, тривіальне тепло людських гетеро-, гомо-, бі- і транссексуальних стосунків, тому що місія тварин в усіх цих епізодах полягає винятково у службовій ролі, яка дозволяє оприятити ще одну пунту у тій стороні людської істоти, яку із таким сміливим завзяттям художньо досліджує Олесь Ульяненко.

Певно, подібної образності можна було б і уникнути, але тоді письменнику треба було бути послідовним і взагалі знехтувати табуйованою проблематикою, внаслідок чого, щоправда, ані літературної спадщини Олесь Ульяненка, ані цієї статті, либонь, просто не існувало б.

Натомість митцю, вочевидь, йшлося саме про таку картину світу і саме про таку антропологію художньої творчості, яка цілковито заперечувала б навіть натяк на рожево-романтичні почування, не говорячи вже про відповідну образність. І, можливо, саме тому, крім проаналізованих вище епізодів, що вмотивовуються хоч якимось чином, у романах Олесь Ульяненка є ще і такі описи, які не детермінуються ані ідейно-тематично, ані композиційно, ані взагалі у жоден інший спосіб.

У тому ж, наприклад, романі "Вогненне око" є епізод, пов'язаний із розповіддю про персонажа, якого звали "Борис Летюченко на прізвисько Адмірал Нельсон" (Ulianenko, 2013, p. 266) і який згадується у романі лише тому, що Родик наказує йому привести до нього Віталія.

Втім виконанню цього наказу передує озвучена історія Летюченка, який все своє життя заробляв гроші у неправедний спосіб, а подекуди і витрачав їх на те, що "награбовані гроші розходилися на дикі оргії, де впереміш злягалися жінки з чоловіками, жінки з жінками і навпаки. Статечним паням, у котрих вже одвисли груди, яким понабридали чоловіки та чада, шприцами впорскували в бубки цицьок шампану і смоктали задубілими од алкоголю губами, а обважнілий од випитого Летюченко кліпав підсліпувато на стіни, на вікна, тільки не на юрмування табуна людей, – жіночі коси ковзали підлогою, змокли од блювотини, упереміш із спагеті і вінегретом; жіноцтво падало на підлогу – умисно, – начебто ненароком заголювало спідниці, а джерготава обслуга виливала на них по відру кагору, тягла їх оберемками до парильні, до басейну, де маленькі хлопчики, тобто євнухи, клізмували, а чолов'яги з реготом запихали в зади гумові шланги і мастурбували; перестарілі тітки тицяли голови хлопчаків між ноги, бавлячись їхніми пісюнами. Але все те Летюченко перепробував <...> Йому здавалося, що яєчка луснуть не спермою, а отрутою. І він полишив оргію" (Ulianenko, 2013, p. 269).

Отож здається, що з приводу наведеної цитати необхідно насамперед надати слово ще одному спеціалісту – начальнику відділу експертизи у галузях друкованої продукції, товарів та послуг управління експертизи у сфері захисту суспільної моралі Ковальській Варварі Опанасівні. Адже цей персонаж, так би мовити, нон-фікшн у висновку за № 33Е від 2 лютого 2009 р., який стосувався іншого роману Олеся Ульяненка – ”Жінка його мрії“, і у якому йшлося про необхідність заборони цього твору як порнографічного, зокрема, зазначала, що у книзі ”присутні епізоди, основна мета яких полягає в брутальному натуралістичному зображенні процесу статевого акту персонажа із анатомічними деталями статевих органів, орально-генітальні, орально-анальні пестоші, фістінг, мастурбаторні та еякуляторні дії <...> При цьому художня майстерність, мовна виразність автора може сприяти спонуканню негідних інстинктів у читача, що дає підстави визнати їх порнографічними“ (цит. за Ulianenko, 2011, р. 316).

Отже, за винятком педофільських мотивів, характеристика, запропонована начальником відділу, цілком відповідає наведеному вище епізоду з роману ”Вогненне око“, а тому немає, певно, іншої ради – і цей роман, мабуть, теж треба було свого часу заборонити.

Натомість якщо повернутися все ж таки до літературознавчої оцінки подібних образних ексцесів, то необхідно засмугити авторку наведеного вірця бюрократичної розправи над літературним твором, оскільки принаймні в одного читача, причому фахового, ”мовна виразність автора“ хоч і ”може сприяти спонуканню негідних інстинктів“, але чомусь не сприяє.

Своєю чергою, не дають відповіді на питання про сенс таких описів у книгах Олеся Ульяненка як ідеологічні, так й усі інші зовнішні мотивації, бо демонстрація, наприклад, суспільного і морального занепаду аж ніяк не потребувала репрезентованої у наведеному епізоді деталізації, а педофільські мотиви навряд чи могли б слугувати досягненню високих виховних цілей, навіть враховуючи давньогрецький досвід.

Однак внаслідок того, що Олесь Ульяненко, за К. Чадовим, ”моделює сексуалізований світ, у якому відчутно дається взнаки еротика, що з’їдає саму себе“ (Chadov, 2020, р. 45], у пригоді стало б шире, як здається, свідчення квір-поета і водночас критика своєї власної творчості Ф. Чернишова, який визнав, що для нього ”квір-поетія – це не тільки поезія травми, ідентичності, тілесності. Це ще і поезія парадоксу – опис досвіду, про який сказати не сила, оскільки для цього нема готової мови, але і не сказати теж неможливо – тому що не зрозуміло, як інакше передати це

закрите збурення внутрішнього крику, крику тієї самої травми, ідентичності, тілесності“ (Chernyshev, 2020, p. 59).

А отже, за окресленої перспективи можна дійти, либонь, таких

ВИСНОВКІВ :

По-перше, квір-контент, представлений у творах Олеся Ульяненка, свідчить про надзвичайну вагу, яку людина надає своїй здатності отримувати задоволення від різноманітних дій, уявлень, фантазій тощо, пов'язаних із сексуальною сферою.

По-друге, здатність і бажання отримувати задоволення неможливо обмежити ані сміхом, ані навіть загрозою смерті, яка онтологічно мала б нібито заперечувати сексуальні потяги.

По-третє, художня репрезентація людини поза цими здатностями і бажаннями спотворювала б образ відповідної антропологічної істоти, а тому намагання хоча б наблизитися до її розуміння повинні враховувати і ці неодмінні чинники.

Учетверте, безпосереднє зображення суперечливих здатностей та бажань людини ґрунтує своєрідну естетику, яка у кращому разі ”може сприяти спонуканню негідних інстинктів у читача“, але у гіршому – зараджувати філософсько-естетичному осмисленню, у тому числі, кричущих суперечностей, притаманних людській істоті.

Уп'яте, квір-контент не існує сам по собі, оскільки він становить своєрідний, але неминучий акомпанемент пристрасті, яка теж постає власне як квір-феномен, що порушує цього разу вже не химерну моральну, а реальну, бо ж раціональну норму.

Ушосте, творчість Олеся Ульяненка тому і виявляється у художньому сенсі такою потужною, що не нехтує нічим у своїх відчайдушних спробах доп'ястися до якоїсь крайньої естетичної межі, за якою відкривається зовсім інший, набагато більш глибокий, ніж будь-які ідеологічні, політичні, педагогічні etc. спекуляції, і сливе неосяжний виднокрай сенсів.

І, врешті-решт, усьоме, цей виднокрай сенсів визначається дивною і водночас неоконечною та захопливою художньою стратегією, зумовленою квір-намаганнями подолати останні межі еротично-сексуальної пристойності, внаслідок чого і постає така невіргодна естетика.

БІБЛОГРАФІЯ

Chadov, K. (2020). Media-kvir [Media-queer]. *Gendernyye issledovaniya*, 24, pp. 44–55. [in Russian]

Chernyshev, F. (2020). (Obo mne i kvir-poezii) [About me and queer poetry]. *Gendernyye issledovaniya*, 24, pp. 56–62. [in Russian]

- Chervinska, T.** (2015). Kvir-teoriia v predmetnomu poli hendernykh doslidzhen: spetsyfika ta kontseptualni zasady [Queer theory in the subject field of gender studies: specifics and conceptual foundations]. *Aktualni problemy sotsiologii, psykholohii, pedahohiky*, 4 (29), pp. 59–65. [in Ukrainian]
- Filatov, A.** (2019). *Queer Poets of Color: k (ne)vozmozhnosti antologizatsii molodoy kvir-poezii SSHA* [Queer Poets of Color: to the (im)possibility of anthologizing young queer poetry in the USA]. <https://syg.ma/@galina-1/andriei-filatov-queer-poets-of-color-k-nie-vozmozhnosti-antologizatsii-molodoi-kvir-poezii-ssha>. [in Russian]
- Kon, I.** (2003). *Lunnyy svet na zare. Liki i maski odnopoloy lyubvi* [Moonlight at dawn. Faces and masks of same-sex love]. Moskva: ACT – Olimp. URL: <http://www.pseudology.org/kon/LunnyySvetNaZare2/16.htm>. [in Russian]
- Milet, K.** (1998). *Seksualna polityka* [Sexual politics]. Kyiv: Osnovy, 619 p.
- Punina, O.** (2016). *Samitnyi henii: Oles Ulianenکو: literaturnyi portret* [A lonely genius: Oles Ulyanenko: a literary portrait]. Kyiv: Akademvydav, 288 p. [in Ukrainian]
- Shteinbuk, F.** (2009). *Tilesnist – mimezys – analiz (Tilesno-mimetychnyi metod analizu khudozhnikh tvoriv)* [Corporality – mimesis – analysis (Corporal-mimetic method to analyze fiction works)]. Kyiv: Znannia Ukrainy, 215 p. [in Ukrainian]
- Shteinbuk, F.** (2013). *Ukrainska literatura u konteksti tilesno-mimetychnoho metodu* [Ukrainian literature in the context of corporal-mimetic method]. Simferopol: VD «Ariall», 392 p. [in Ukrainian]
- Shteinbuk, F. M.** (2007). *Zasady tilesnogo mimitizmu u tekstovykh stratehiakh postmodernistskoi literatury kintsia XX – pochatku XXI stolittia* [Principles of corporal mimetism in text strategies of postmodernism literature at the end of XX – at the beginning of XXI century]. Kyiv: Pedahohichna presa, 292 p. [in Ukrainian]
- Tereshchenko, N.** *Seks i otrashcheniye* [Sex and disgust]. <https://snob.ru/profile/30868/blog/133493>. [in Russian]
- Ulianenکو, O.** (1994). Stalinka [Stalinka]. *Suchasnist*, 9, pp. 21–76. [in Ukrainian]
- Ulianenکو, O.** (2011). *Bez tsenzury: interviu* [Uncensored: an interview]. Kyiv: Makhaon-Ukraina, 376 p. [in Ukrainian]
- Ulianenکو, O.** (2012). *Kvity Sodomu* [Flowers of Sodom]. Kharkiv: Folio, 251 p. [in Ukrainian]
- Ulianenکو, O.** (2013). *Vohnenne oko* [Fire eye]. Kharkiv: Folio, 313 p. [in Ukrainian]
- Ulianenکو, O.** (2015). *Sofia* [Sofia]. Kharkiv: Folio, 283 p. [in Ukrainian]
- Zborovska, N.** (1999). *Feministychni rozdumy: Na karnavali mertvykh potsilunkiv* [Feminist Reflections: At the Carnival of Dead Kisses]. Kyiv; Lviv: Litopys. URL: <http://1576.ua/books/4774>. [in Ukrainian]

The article was received 12/05/2022

Article recommended for publishing 18/08/2022

PSYCHOLOGY / ПСИХОЛОГІЯ

UDC 159.923.2

Iryna BILA

Doctor of Psychological Sciences, Associate Professor, Leading Researcher of the Laboratory of Psychology of Creativity of the GS Kostyuk Institute of Psychology of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, 2 Pankivska Str., Kyiv, Ukraine, postal code 01033 (bilairina1@gmail.com)

ORCID: 0000-0003-2388-0306

Ihor HOIAN

Doctor of Philosophy, Associate Professor, Professor of the Department of Social Psychology and the Department of Philosophy, Sociology and Religious Studies of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, 57 Shevchenka Str., Ivano-Frankivsk, Ukraine, postal code 76018 (ihor.hoian@pnu.edu.ua)

ORCID: 0000-0003-2548-0488

Біла Ірина Миколаївна

доктор психологічних наук, професор, провідний науковий співробітник лабораторії психології творчості Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України, вул. Панківська, 2, м. Київ, Україна, індекс 01033 (bilairina1@gmail.com)

Гоян Ігор Миколайович

доктор філософських наук, професор, професор кафедри соціальної психології та кафедри філософії, соціології та релігієзнавства Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, вул. Шевченка, 57, м. Івано-Франківськ, Україна, індекс 76018 (ihor.hoian@pnu.edu.ua)

Bibliographic Description of the Article: Bila, I., Hoian, I. (2022). Happiness as a psychological formation. *Innovations in scientific, technical and social ecosystems [Scientific journal]*, 3, pp. 70–82.

HAPPINESS AS A PSYCHOLOGICAL FORMATION

Abstract. *The purpose of the study is the theoretical substantiation of the psychological phenomenon of happiness as a psychological formation (clarification of the essence, characteristics, content of interpretations and determinants of development) in view of the unique relevance of the problem and its interdisciplinary research. The research methodology. Complementary methods were used in the research: deductive and inductive, analysis and synthesis of sources of scientific literature devoted to the phenomenon of happiness, generalization of scientific research, systematization, interpretation, identification of basic directions, method of observation and introspection, survey, conversation, testing. The scientific novelty consists in the comprehensive analysis of happiness as a psychological phenomenon and the construction of a component model. The Conclusions. The authors defined the positions of understanding happiness: as a motive and life goal and as a result of human activity. It was determined that a person's desire for happiness is correlated with the idea of his self-sufficiency, realization and creativity. Determinants, a wide range of factors of happiness, which are conditioned by both the objective circumstances of a person's life and the uniqueness of the individual, have been clarified. A component model of happiness-well-being is constructed, which is determined by the variables of the physiological, cognitive, affective (emotional), social and personal levels of the individual. The analysis of the psychological phenomenon of happiness creates the prerequisites for the prospective study of effective methods of happiness research, its dynamics and development strategies.*

Key words: *happiness, well-being, psychological education, personality, model of happiness.*

ЩАСТЯ ЯК ПСИХОЛОГІЧНЕ УТВОРЕННЯ

Анотація. *Мета дослідження – теоретичне обґрунтування психологічного феномена щастя, як психологічного утворення (з'ясування суті, характеристик, змісту трактувань та детермінант розвитку) з огляду на неперерічну актуальність проблеми та її міждисциплінарне дослідження. Методологія дослідження. У дослідженні були використані взаємодоповнюючі методи: дедуктивні та індуктивні, аналіз та синтез джерел наукової літератури, присвячених феномену щастя, узагальнення наукових досліджень, систематизація, інтерпретація, виокремлення базових напрямів, метод спостереження та самоаналізу, опитування, бесіда, тестування. Наукова новизна полягає у комплексному аналізі щастя як психологічного феномена та побудові компонентної моделі. Висновки. Авторами визначено позиції розуміння щастя: як мотиву і життєвої мети та як результату діяльності людини. Визначено, що прагнення людини до щастя співвідноситься з ідеєю її самодостатності, реалізованості та творчості. Проаналізовано пастки, які можуть траплятися на*

шляху до благополуччя, щастя, а також проаналізовано важливі чинники, з якими корелює та не корелює щастя. З'ясовано детермінанти, широкий спектр чинників щастя, що визначаються як об'єктивними обставинами життя людини, так і своєрідністю особистості. Побудовано компонентну модель щастя-благополуччя, що визначається через змінні фізіологічного, когнітивного, афективного (емоційного), соціального та особистісного рівнів індивіда. Аналіз психологічного феномена щастя, як психологічного утворення, що характеризується задоволеністю і свідомістю життєдіяльності людини, домінуванням позитивного емоційного стану та базується на інтеграції компонентів щасливого життя створює передумови для перспектив дослідження у напрямку з'ясування ефективних методів вивчення щастя, його динаміки та ефективних стратегій розвитку.

Ключові слова: щастя, благополуччя, психологічне утворення, особистість, модель щастя.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження психології щастя є беззаперечною, адже має вагомні аргументи. Головним з них є те, що психологія має служити людям на практиці, сприяти їхній реалізації та добробуту. Активний пошук усіма відповідей на запитання: "Як бути щасливим?" у теперішній, надзвичайно динамічний та неоднозначний для пересічного трактування час стимулює наш дослідницький інтерес до проблеми.

Однією з тенденцій розвитку сучасної психології є зростаючий інтерес до позитивних аспектів людського буття: самореалізації, життєстійкості та життєтворчості. Ця тенденція, вперше проявилася в середині ХХ століття в ідеях гуманістичної психології і призвела в кінці століття до виникнення позитивної психології. Засновником позитивної психології вважають М. Селігмана, який експериментально довів, що щастя, психологічне благополуччя напряму позначається і на психічному здоров'ї, і на успішності соціальної адаптації та реалізації.

Багатогранність поняття щастя виражається у тому, що до цих пір немає його чіткого загальноприйнятого визначення. Феномен щастя складно піддається суворому, точному аналізу і психодіагностичному виміру. Зауважимо, що найчастіше щастя асоціюють з таким поняттям, як якість життя та психологічне благополуччя. Уперше термін "щастя" з'явився в предметному покажчику основних довідкових видань по психологічним публікаціям 1973 року, а наступного року була зафіксована категорія суб'єктивного добробуту. У Вікіпедії "щастя" трактується як психоемоційний стан цілковитого вдоволення життям, відчуття глибокого задоволення та радості; те, що викликає відчуття найвищого задоволення життям, дає радість людині. Добробут же, своєю чергою, визначається як

багатозначне слово, яке завжди суб'єктивне і основним значенням якого є щастя, процвітання, забезпеченість, спокійне життя та досягнення всіх благ.

Аналіз джерел і останніх наукових робіт. Щастя, як дослідницька категорія, є міждисциплінарним феноменом та вивчається як філософією, так і етикою, й психологією. Історія вивчення щастя почалась ще за часів античності та Середньовіччя й продовжується до сьогодні. Серед його дослідників можна знайти таких філософів та вчених, як Платон, Арістотель, Сенека, Августин Блаженний, Фома Аквінський, Р. Декарт, І. Кант, Б. Паскаль та інші.

Так, Платон і Арістотель були переконані, що щаслива людина – це самодостатня особистість, яка відрізняється моральними якостями та добродійним життям. Давньогрецький філософ Демокріт розумів щастя як особливий милостивий стан душі, що полягає у врівноваженості, гармонії, розміреності та незворушності. Аналогічно для Епікура щастя – у насолоді та задоволенні (особливому стані душі, спокої, безтурботності, незворушності духу). У пізнішій етиці зустрічається подібне розуміння: бути щасливим – значить не знати пристрастей, бути байдужим до цінностей, зберігати незалежність і спокій (Reale, 1994).

В епоху Відродження законним моральним принципом поведінки теж проголошується прагнення до земного щастя. Але особливо велике значення принцип евдемонізму набуває в етиці французьких матеріалістів XVIII століття. Щастя людини вони оголошують кінцевою метою будь-якої корисної діяльності людей. Прагнення до щастя трактувалося ними як дане людині від природи, а досягнення щастя – як здійснення справжнього її призначення.

У християнському ж віровченні поняття щастя має духовний зміст, пов'язаний з Божественним откровенням і не має відношення до радощів земного буття. Український філософ Г. Сковорода розглядаючи щастя саме з християнських позицій, пропонував свою ціннісно визначену концепцію, що поєднувала розуміння щастя як гармонії мікрокосмосу і макрокосмосу, що диктується божественною природою обох світів. Щастя для Г. Сковороди – це сенс життя і його повнота, це гармонійна, цілісна, реалізована людина, тобто, прагнення людини до щастя часто співвідноситься з ідеєю її самодостатності та реалізованості.

Отже, щастя розглядають в ракурсі найвищого розвитку людських здібностей і, зокрема, мислення. Ще Софокл стверджував, що "розум, безсумнівно, перша умова для щастя". Очевидно, що вже в Античності філософи пов'язували можливість щасливого життя не тільки і не стільки з тілесними насолодами, скільки з розвитком в процесі навчання розумових

здібностей, що дозволяють відрізнити добро від зла і робити вчинки відповідно до мудрого і, отже, морального вибору. Так, Епікур, який має в історії філософії славу ортодоксального гедоніста, однозначно презентує мудрість як головну невід'ємну умову істинно щасливого життя: "Найбільше благо є розум! Від розсудливості народжуються всі інші чесноти; не можна жити приємно, не живучи розумно, морально і справедливо, і навпаки, не можна жити розумно, морально і справедливо, не живучи приємно, адже всі чесноти пов'язані з приємним життям і щасливе життя від них невіддільне" (Reale, 1994).

Вольфрам Шульц також наполягав на тому, що задоволення отримує не наше тіло, а наш мозок і, провівши ряд експериментів з мавпами, назвав відкритий феномен "ага-ефектом": це задоволення від розв'язання своєрідного інтелектуального квесту, а зовсім не задоволення від фактичного задоволення фізіологічної потреби. Рівень задоволення, радісного емоційного переживання від процесу і позитивного результату дій демонструє і загальновідома легенда про геніального грецького вченого Архімеда, який під час купання у ванній відкрив закон відповідності об'єму витісненої рідини об'єму зануреного в неї тіла. Він відчував таке захоплення від результату своїх розумових дій, що щодуху кинувся в костюмі Адама на площу з криками: "Еврика!", "Я відкрив!". Ця легенда вписана навічно в історію, саме тому, що релевантно свідчить про емоційний пік людського щастя, яке переживається при успішному творчому процесі.

Відомий дослідник психології почуттів П. Якобсон, теж вважає, що саме творча діяльність породжує найбільший емоційний відгук у вигляді творчих почуттів, почутті щастя, адже, людина створена за образом і подібністю Божою, тому головним її призначенням є творчість як радість творення. Отже, найчастіше зустрічається модель, в рамках якої щастя співвідноситься з якимось досягненням або творчістю.

До визначення щастя долучався і фізик Л. Ландау, що здійснював спроби пояснити проблему щастя з точки зору науковості і математичної зумовленості. Французький філософ Блез Паскаль стверджував, що абсолютно всі люди прагнуть щастя, і з цього правила немає винятків; способи досягнення різні, але мета одна. Рушієм досягнення щастя, на його думку, є воля, а щастя – спонукальний мотив будь-яких вчинків людини. Очевидно, що дефіцит чи межа щастя, психологічного благополуччя має низку передумов та чинників розвитку.

Метою статті є з'ясування суті феномену щастя, його характеристик, змісту трактувань та детермінант розвитку.

Виклад основного матеріалу. У психології існує кілька визначень щастя, які можна поділити на три групи: щастя як задоволеність життям (гедоністичний підхід), як цінність (евдемоністичний підхід) і як позитивний афективний стан. У розумінні щастя виділяють дві позиції: щастя, як мотив (життєва мета і об'єкт прагнень) і як результат діяльності людини. Так, у працях вчених-психологів вітчизняного наукового простору джерелом щасливого буття вважалась праця як суспільно-корисна діяльність. Л. Рубінштейн вважав, що співвідношення між конкретними мотивами і результатами діяльності визначає щастя людини і задоволення, яке вона отримує від життя. О. Леонтьєв був переконаний, що людина дійсно прагне щастя, але до цього має бути спонукальна мета, рухаючись до якої, людина може відчувати щастя, не турбуючись про це спеціально.

У другій третині ХХ століття, під впливом робіт гуманістично орієнтованих психологів (А. Маслоу, Р. Мей, Р. Олпорт, К. Роджерс, В. Франкл, Е. Еріксон та ін), феноменологія щастя отримала поступальний розвиток, як уже згадувалось, в рамках позитивної психології (М. Селігман, Д. Майерс, Е. Дінер, К. Ріфф, М. Чікцентмігаї та інші). Вчені наповнили область дослідження новими згахідками, так, наприклад, Мігаї Чікцентмігаї відстоював думку про те, що "люди часто щасливі, коли вони знаходяться в "потоці"! Це стан, коли розум повністю занурюється в яесь важливе і цікаве завдання, яке повністю активізує волю та здібності". На думку філософа і психолога-гуманіста Е. Фромма, щастя виявляється в покращенні життєздатності, сили почуттів і мислення людини, її плідності. Воно виражає стан здоров'я всієї особистості. Створена Е. Фроммом концепція щастя розвиває ідеї філософів, які вважали, що справжнє благо людини полягає не в тому, щоб задовольняти свої бажання, а в тому, щоб "повністю розвинути свої здібності, самої себе як людської істоти" (Fromm, 2000).

А. Маслоу, один із засновників гуманістичної психології, вважав, що щастя людини можливо лише в її самоактуалізації, через задоволення всіх потреб: від первинних, фізіологічних, і потреб в безпеці до соціальних і пізнавальних. Потреби людини виявляють вибірковість її сприйняття світу, вони фіксують увагу на тих предметах, які здатні задовольнити ці потреби. Ключовим моментом в теорії ієрархії потреб Маслоу є послідовність їх задоволення.

На думку М. Аргайла, окрім потребнісної існує ще фізіологічна та комунікативний складник щастя. Учений визначає щастя як усвідомлення людиною задоволеності своїм життям або частоту та інтенсивність позитивних емоцій, а факторами щастя називає соціальні зв'язки, матеріальне становище, емоційний фон, дозвілля, здоров'я, самооцінку та

осмисленість життя. Менш значущими для відчуття щастя, на думку вченого, є вік, стать, релігійна приналежність (Argayl, 2003).

Здебільшого щастя справді значимо корелює з такими факторами, як: зовнішні зв'язки, шлюб, наявність родини, оптимізм (психоемоційні якості), екстравертність, наявність цікавої роботи, ставлення до релігії, вільний час, дозвілля, хороший сон і виконання фізичних вправ, соціальний статус, положення, суб'єктивний показник здоров'я.

Щастя не корелює з такими факторами, як: вік, фізична привабливість як категорія зовнішнього іміджу, гроші, матеріальний достаток, стать, рівень освіти, наявність дітей, рівень безпеки в соціумі, якість житла, об'єктивна характеристика здоров'я (Татаркевич, 2008).

Згідно з інтегративною моделлю психологічного добробуту К. Ріффа психологічне благополуччя – це "інтегральний (комплексний) показник ступеня спрямованості людини на реалізацію основних компонентів позитивного функціонування, а також ступеня реалізованості цієї спрямованості, що суб'єктивно відображається у відчутті щастя, задоволеності собою та власним життям". К. Ріфф виокремив 6 чинників суб'єктивного добробуту: самоприйняття, наявність мети у житті, особистісне зростання, управління середовищем, автономія і позитивні стосунки з оточуючими (Ryff, 2000).

Дослідження щастя, які відображені в роботах зарубіжних і вітчизняних вчених (М. Аргайла, Б. Додонова, Є. Ільїна, А. Кемпбелла, О. Леонтєва, К. Роджерса), розглядають категорію "щастя" як інтегративну функцію, що має оціночний та ціннісно-мотивуючий характер. Більшість вчених додержуються точки зору, що щастя здебільшого залежить від якостей людини та її характеру. Щасливі люди здебільшого володіють внутрішнім локусом контролю, оптимізмом, високою самооцінкою. Крім того, на щастя, добробут індивіда значний вплив здійснюють особистісні риси, когнітивні процеси, особливості ціннісно-мотиваційної сфери, етнічні й культурні характеристики. Так, Є. П. Ільїн відстоює думку, що щастя є складним психологічним утворенням, який має когнітивний і емоційний компоненти. Широкий спектр чинників щастя визначається як об'єктивними обставинами життя людини, так і своєрідністю особистості (Ільїн, 2001).

У кожної людини – своє неповторне щастя, і його конфігурація не схожа на жодну іншу. Засновник психоаналізу Зигмунд Фрейд відзначав: "Щастя – абсолютно і виключно суб'єктивне" (Freud, 2008).

Селігман вважає, що існують два типи людей з високим рівнем щастя: евдемонічний і гедоністичний. Евдемонічний тип відрізняється спрямованістю до діяльності, що, за Селігманом, є прагнення до сенсу.

Гедоністичний тип відрізняється схильністю до розваг, відпочинку, веселощів та позитивних емоцій. У момент отримання емоцій рівень щастя у гедоністів вище, але у довгостроковій перспективі задоволеність своїм життям у евдемонічного типу людей вища (Seligman, 2013).

У будь-якому випадку щастя-добробут можна визначати через зміни когнітивного, афективного (емоційного), соціального та особистісного рівнів індивіда. Деякі вчені спробували навіть за допомогою формули відтворити цю закономірність. Так, створена М. Селігманом формула щастя виглядає таким чином: $Щ = I + O + B$ (Щастя = індивідуальний діапазон людини + обставини (соціум) + вольовий контроль особистості), де, I – індивідуальний діапазон, рівень щастя, який заданий генетично та виявляється протягом усього життя досить стабільно і визначає загальний рівень щастя на 50%. O – це зовнішні обставини, які відбуваються в житті людини: сім'я, діти, релігія, щоденна діяльність, що визначають рівень щастя на 10%. B – обставини, що виникають в результаті вольового контролю, свідомих дій і зусиль та визначають рівень щастя на 40%.

Нещодавно дослідник поведінкової психології з Гарвардського університету Тал Бен-Шахар вивів формулу щастя, що складається з п'яти видів мети, досягнення яких робить людей справді щасливими, а саме:

- 1) фізичний добробут – щоб досягти щастя, ми повинні задовольнити потреби у фізичних вправах, корисній їжі та сні;
- 2) духовне благополуччя, яке полягає у здобутті сенсу життя;
- 3) інтелектуальний добробут – йдеться про пізнавальну активність, допитливість та інтерес до навчання новому, що є будівельними блоками інтелектуального благополуччя та, як наслідок, цілісності особистості;
- 4) соціальний добробут – здорові стосунки, що становлять основу повноцінного життя;
- 5) емоційний добробут, що є результатом вчинків людини, і, у свою чергу, формує її думки. Емоційне благополуччя залежить від здатності людини переживати як приємні емоції, так і вміння справлятися з негативними, такими як, наприклад, задрість та смуток.

Тал Бен-Шахар вважає, що кожен із перерахованих чинників веде до більш щасливого життя, а також допомагає обійти пастку парадоксу щастя, яка полягає в тому, щоб цінувати і домагатися тих речей, які побічно ведуть до щастя (Tal Ben-Shahar, 2021).

Бен-Шахар описує пастки, які можуть траплятися на шляху до благополуччя, щастя. На них звертає увагу і Даніель Канеман, Нобелівський лауреат (2002), найвідоміший дослідник того, як людина приймає рішення і які помилки, що ґрунтуються на когнітивних спотвореннях, допускає при цьому. Стосовно щастя Даніель має

міркування, що однією з пасток у суб'єктивному визначенні щастя є небажання визнати, наскільки складним є це поняття. Виявляється, що слово "щастя" ми застосовуємо по відношенню до дуже різних речей і варто виробити комплексний погляд на те, що таке щастя, благополуччя. Друга пастка – це змішування досвіду та пам'яті: тобто між станом щастя у житті та відчуттям щастя щодо свого життя чи відчуттям, що життя тебе влаштовує. Це дві абсолютно різні концепції, але обидві вони об'єднуються в одне поняття – щастя. І третя пастка – це ілюзія фокусу, і це сумний факт, що ми не можемо думати про якусь обставину, яка впливає на наш добробут, не спотворюючи її значущості.

Природа щастя справді дуже суперечлива, саме тому його практичне досягнення наштовхується на істотні перешкоди, а дослідження цього психологічного утворення ще більше мотивує та захоплює. Один з найвідоміших психологічних парадоксів полягає у тому, що чим більше людина прагне до щастя, як до мети життя, тим далі воно від неї віддаляється. З одного боку, щастя – це надбання, його треба "шукати", "добувати" активними зусиллями. З іншого боку, щастя – це відсутність втрат, свобода від страждань, насолода тим, що маєш.

Не менш парадоксальним з погляду життєвих і емпірично підтверджених фактів є те, що літні люди частіше бувають щасливіші за молодих – або те, що щастя не пов'язане безпосередньо з матеріальним достатком (щасливим може бути і бідняк, а мільйонер – навпаки нещасний). Також, з одного боку, щастя є наслідком морального способу життя. Сам творець етики, Аристотель, вважав, що її мета – навчити людину, як стати щасливим завдяки доброчесності. Це пояснює, що тільки хороша людина може бути щасливою. З іншого боку, спостереження показують, що щастя не залежить від моральних заслуг індивіда і розподіляється за примхою фортуни. Відомо, що на частку дуже хороших людей випадає і багато страждань.

"Горе від розуму!", – відомий усім вислів теж свідчить про когнітивний дисонанс природи щастя. Оскільки людина – істота розумна, то і людське щастя – це наслідок розумного життя, а інтелектуальні досягнення є необхідним компонентом щастя. І про це ми вже говорили! Але з іншого боку, щастя – це ірраціональний стан, якому надлишок розуму лише шкодить (Татаркевич, 2008).

Загалом усі уявлення про щастя диктуються соціальним середовищем, що пропонує індивіду набори цінностей та цілей. У традиційній моральності для щастя, наприклад, потрібно побудувати будинок, посадити дерево і виростити сина. У радянської моралі для щастя необхідно було прийняти участь у революційних, бойових і трудових

перемогах свого народу. У сьогоднішньому споживчому суспільстві щастя асоціюється з рахунком у банку, віллою і автомобілем останньої моделі. І справді, нещодавно проведене опитування з'ясувало головну мету життя представників покоління millenials – тих, хто народився в період з початку 1980-х до кінця 2000-го року. Понад 80% опитаних вказали, що їхня головна мета – стати багатими, іншою метою учасники назвали бажання стати відомими.

Цікавим є дослідження суб'єктивного розуміння щастя українськими підлітками та учнівською молоддю. До набору основних характеристик образу щасливої людини старші підлітки та юнаки внесли: доброту, оптимізм, щирість, толерантність та чесність. Але, на жаль, вони слабо орієнтуються, яким чином можна досягти щастя у житті (30,3% молодих людей не змогли відповісти на запитання щодо стратегій досягнення щастя). Більшість відповідей малоінформативні: частина опитуваних переконані, що воно досягається через вибір мети і невтомне просування до неї (18,7%). Близько 13,3% опитуваних вважають, що рух до щастя пролягає через досягнення успіху; 11,5% – що головний спосіб досягнення щастя – контроль за емоційним станом ("радіти життю кожен день"). Інша значна частина підлітків та учнівської молоді впевнена, що шлях до щастя полягає в допомозі іншим людям (10,5%) (Бойчук, 2016).

Позитивні стосунки з оточуваними, членство в малих групах, на думку І. Джидар'ян, є справді одним із найголовніших чинників благополуччя людини. Якість благополуччя залежить від значущості членства в них, ступеню задоволеності власним становищем, стосунками, груповими феноменами і процесами. Також встановлено прямий зв'язок між задоволеністю життям, щастям і наявністю родини, яка, формує групу підтримки (Джидар'ян, 2000).

Недавнє лонгітюдне дослідження в галузі психології щастя і його особливостей виявило, що один важливий параметр відрізняє щасливих і нещасливих: міжособистісні контакти. Гарвардське дослідження розвитку дорослих протягом всього життя (The Harvard Study of Adult Development), яке тривало 75 років і налічувало 724 респондента, виявило, що у щасливих людей більше значущих контактів з близькими друзями, з членами родини. У результаті дослідження, яке тривало з 1938 року і вивчало життя учасників протягом всього життя, дійшли висновків, що ані багатство, ані слава і великі досягнення не робить людину настільки щасливою, скільки стосунки в родині та спілкування з друзями й однодумцями (Voldinger, 2015).

Цей факт підтвердило й дослідження, проведене 2020 року Українським інститутом дослідження щастя, з'ясувавши, що в рейтингу

чинників, які спричиняють найбільший дискомфорт українцям під час карантину, перше місце посідає соціальне (фізичне) дистанціювання (брак спілкування з рідними і друзями). Очевидним є провідне значення соціального компонента щастя як складного психологічного утворення (рис.1).

Рис 1. Компонентна модель щастя

Детермінуючими чинниками щастя є об'єктивні (здоров'я, дохід, робота, соціальний статус, дозволя, освіта, вік, стать, релігія тощо) та суб'єктивні (нейротизм, екстраверсія, гумор, радість, любов), що різною мірою мають свій внесок до загального рівня щастя. Важливими при цьому є й принципи щастя, а саме: оптимізм, любов, уміння прощати, саморозвиток тощо, які спрощують шлях до щасливого життя. Тобто, щастя пов'язане з відчуття повноти буття, радості і задоволеності життям, що лежать в основі оптимального, здорового та ефективного функціонування особистості як інтегрального результату, що базується на визнанні пріоритету як громадських, так і особистих інтересів.

Висновки. Аналіз підходів до розуміння та трактування феномену щастя дозволив з'ясувати, що прагнення людини до щастя пов'язане з ідеєю її самодостатності та реалізованості. Детермінуючими чинниками щастя є об'єктивні та суб'єктивні, що різною мірою визначається як об'єктивними обставинами життя людини, так і своєрідністю особистості. Побудовано компонентну модель щастя та сформульовано його визначення як психологічного феномена, психологічного утворення, що

характеризується задоволеністю і свідомістю життєдіяльності людини, домінуванням позитивного емоційного стану, який базується на інтеграції компонентів щасливого життя (когнітивного, емоційного, особистісного, соціального та фізіологічного). Визначено перспективи дослідження у напрямі з'ясування ефективних методів вивчення щастя, діагностики його рівня розвитку, а також умов та засобів формування позитивного образу світу, щасливого світосприймання протягом онтогенезу.

BIBLIOGRAPHY

- Argayl, M.** (2003). *Psichologiya schastya* [Psychology of happiness] SPb.: Neva. <https://www.knigago.com/books/psycho-all/sci-psychology/413685-maykl-argayl-psihologiya-schastya/> [in Russian]
- Bonchuk, N. V.** (2016). Subiektyvne rozuminnia shchastia suchasnoiu molodduu ta pidlitkamy [Subjective understanding of happiness by modern youth and teenagers] / *Molodyi vchenyi*, 5 (32), 542–548. <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/5/135.pdf> [in Ukrainian]
- Voldinger, R.** *Yake vono - khoroshe zhyttia? Uroky z naidovshoho doslidzhennia pro shchastia* [What is a good life? Lessons from the longest-running study on happiness] https://www.ted.com/talks/robert_waldinger_what_makes_a_good_life_lessons_from_the_longest_study_on_happiness/transcript?language=uk [Українською]
- Purii, R., Lushch-Purii, U., Holiash, I., Bazylevych, A.** *Vplyv karantynu na schastya ukraintyiv: rezultati doslidzhennya 2020-2021* [The impact of quarantine on the happiness of Ukrainians: the results of the 2020-2021 study] <http://ukr-happiness-institute.com/vplyv-karantynu-na-schastya-ukraintyiv-2020-2021/>
- Dzhidaryan, I. A.** (2000). Schaste v predstavleniyah obydenного soznaniya [Happiness in the representation of everyday consciousness]. *Psichologicheskij zhurnal*. T. 21, 2. <https://on-demand.eastview.com/browse/doc/3684575> [in Russian]
- Ilin, E.** (2001). *Emotsii i chuvstva* [Emotions and feelings]. SPb. https://bookap.info/edu/ilin_emotsii_i_chuvstva_2001/load/pdf.shtm [in Russian]
- Maslou, A.** (2002). *Samoaktualizatsiya. Psichologiya lichnosti* [Self-actualization. Psychology of Personality], M.: "Mysl" [in Russian]
- Reale Dzh., Antiseri D.** (1994). *Zapadnaya filosofiya ot istokov do nashih dnei* [Western philosophy from its origins to the present day]. https://platon.net/load/knigi_po_filosofii/uchebnye_posobija_uchebniki/antiseri_reale_z_apadnaya_filosofija_ot_istokov_do_nashikh_dnej/27-1-0-860 [in Russian]
- Seligman, M.** (2013). *Kak nauchitsya optimizmu: izmenite vzglyad na mir i svoyu zhizn* [How to learn optimism: change the way you look at the world and your life]. M., "Alpina Publisher" [in Russian]
- Tatarkevich, V.** (2008). *O schaste i sovershenstve cheloveka* [On the happiness and perfection of man]. M.: "Mysl". <https://www.klex.ru/38h> [in Russian]
- Freyd, Z.** (2008). *Vvedenie v psichoanaliz* [Introduction to psychoanalysis]. M.: "Direkt-Media". http://loveread.ec/read_book.php?id=8775&p=1 [in Russian]

Fromm, E. (2000). *Begstvo ot svobody. Chelovek dlya sebya* [Escape from freedom. Man for himself] M. <https://djvu.online/file/G02I7SwPFcfAe> [in Russian]

Positive Psychological Assessment (2003): *A Handbook of Models and Measures* / Eds. S.J. Lopez, C.R. Snyder. Washington: DC [In English]

Ryff C. D., Singer B. A. (2000). Positive health agenda for the new millennium. *Personality and Social Psychology Review*. Vol. 4, 6-14. [In English]

Tal Ben-Shahar. (2021). <https://www.sciencefocus.com/author/talbenshahar/> [In English]

The article was received 11/04/2022

Article recommended for publishing 12/08/2022

